

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ
З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ЛЕКСИКА ТА ФРАЗЕОЛОГІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ
ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА США, ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0350-ап-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.04 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Переклад (англійський)
Ємельяненко Євгенія Олегівна

Керівник к.ф.н., ст. викл. Погонець В. В.

Рецензент к.ф.н., доц. Запольських С. П.

Запоріжжя – 2021

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 90 стор., 114 джерел.

Об’єкт дослідження: концептосфера освіти та її репрезентація в англійській та українській мовах.

Мета роботи: дослідити лінгвальні особливості англосмовної лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США, способи та засоби перекладу українською мовою.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення, які стосуються поняття лексико-семантичного поля, мікрополів і груп у складі лексико-семантичного поля, розроблені Й. Тріром і Й. Л. Вайсгербером; дослідження лексики і фразеології у складі лексико-семантичного поля системи освіти Великобританії та США В. І. Кантора; принципи теорії перекладу, розроблені В. Карабаном, І. Корунцем, Т. Кияком, К. Райс та ін.).

Отримані результати: Системи освіти Великобританії та США мають багато спільного в етапах та рівнях навчання, основна різниця полягає в тривалості навчання, різних спеціалізаціях та номінаціях учбових закладів. У межах лексико-семантичного поля “Education” можна виділити такі групи: терміни (терміни власне терміносистеми освіти, суміжні терміни) і колоквіалізми (розмовну шкільну лексику: студентську лексику, професійну розмовну лексику викладачів і вчителів). Вибір стратегії перекладу лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США українською мовою залежить від специфіки лексичних та фразеологічних одиниць, типу тексту оригіналу, його прагматичних та жанрово-стилістичних особливостей, цільової аудиторії і мети тексту перекладу. При перекладі використовуються різні види транскодування,

транскодована реномінація, калькування, синонічна заміна, аналоги, описовий переклад.

***Ключові слова:** лексико-семантичне поле, терміни, колоквіалізми, стратегії перекладу, перекладацькі трансформації.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ЛЕКСИКА ТА ФРАЗЕОЛОГІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА США В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЙ.....	6
1.1 Специфіка систем освіти Великобританії та США.....	6
1.2 Поняття лексико-семантичного поля, лексико-семантичне поле системи освіти Великобританії та США	11
1.3 Лексико-семантичні мікрополя і групи у складі лексико-семантичного поля системи освіти Великобританії та США.....	24
РОЗДІЛ 2 ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИКИ ТА ФРАЗЕОЛОГІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА США УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	30
2.1 Стратегії перекладу, особливості їхнього застосування.....	30
2.2 Аналіз перекладу лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США українською мовою.....	36
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність обраної теми визначається сталим розвитком світової сфери освіти, її специфічним відбиттям в британському та американському варіантах англійської мови, міжкультурними контактами України і змінами, спричиненими реформуванням і удосконаленням освітніх процесів з урахуванням міжнародного досвіду, що потребує ретельного вивчення в аспекті лінгвістики на прикладі англійської та української мов.

Наукова новизна роботи полягає у спробі власного дослідження лінгвальної специфіки англомовної лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США, способів і засобів перекладу на українську мову.

Об'єктом дослідження є концептосфера освіти та її репрезентація в англійській та українській мовах.

Предметом дослідження є лінгвальні особливості лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США, способи та засоби перекладу українською мовою.

Мета роботи – дослідити лінгвальні особливості англомовної лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США, способи та засоби перекладу українською мовою. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) розглянути специфіку систем освіти Великобританії та США;
- 2) описати поняття лексико-семантичного поля, лексико-семантичне поле системи освіти Великобританії та США;
- 3) дослідити лексико-семантичні мікрополя і групи у складі лексико-семантичного поля системи освіти Великобританії та США;
- 4) розглянути стратегії перекладу, особливості їхнього застосування;
- 5) проаналізувати переклад лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США українською мовою.

Матеріалом дослідження є лексика та фразеологія системи освіти Великобританії та США, яка, головним чином, відібрана із англомовного тлумачного словника освітньої лексики за редакцією К. Гуда й англо-українського словника освітньої лексики Л. Вергун.

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів та прийомів: лінгвістичного спостереження та аналізу, описового і компонентного методів, методу аналізу словникових дефініцій, методу перекладацького аналізу.

Практична значущість роботи визначається тим, що її результати можна застосовувати для розв'язання мовознавчих практичних проблем, пов'язаних з англо-українським перекладом, зокрема перекладом матеріалів у сфері освіти. Матеріал магістерської роботи може бути використаний при написанні курсових робіт, підготовці до практичних занять з лексикології, вступу до перекладознавства, теорії перекладу, спецкурсу із жанрових проблем перекладу, на заняттях з практики перекладу, а також може бути корисними для перекладачів-практикантів.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатку та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі подаються загальні відомості про лексику та фразеологію систем освіти Великобританії та США в контексті сучасних лінгвістичних студій, розглянуто специфіку систем освіти Великобританії та США, поняття лексико-семантичного поля, лексико-семантичні поля систем освіти Великобританії та США, лексико-семантичні мікрополя і групи у складі лексико-семантичного поля системи освіти Великобританії та США.

Другий розділ містить дослідження перекладу лексики та фразеології систем освіти Великобританії та США українською мовою, представляє стратегії перекладу, особливості їхнього застосування, власний аналіз перекладу лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США українською мовою.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи. Загальна кількість сторінок 60, кількість використаних джерел 104.

РОЗДІЛ 1

ЛЕКСИКА ТА ФРАЗЕОЛОГІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА США В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЙ

1.1 Специфіка систем освіти Великобританії та США

Цей підрозділ присвячений розгляду систем освіти, оскільки для того, щоб визначити специфіку лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США в контексті сучасних лінгвістичних студій, потрібно зрозуміти структуру систем освіт цих країн.

У Великобританії створена система навчання, яка дозволяє отримати хорошу освіту та професійну підготовку будь-якого рівня. У країні нараховується близько 30 тис. шкіл, з яких 2500 – приватні, і більш 170 вищих навчальних закладів. Одна з традицій країни – відкритість системи освіти для іноземців. З 2х мільйонів студентів, 214 тисяч приїхали з-за кордону. Освіта побудована таким чином, що можна почати навчатися на будь-якій стадії, але вимоги дуже високі.

Система освіти в США є головним чином державною. Її фінансують та контролюють на трьох рівнях: федеральні органи влади, влади штатів та місцеві органи влади. Вважається, що ця країна є найкращою для магістратури та докторантури.

У Великобританії починають вчитися в школі в 5 років і закінчують її в 16, отримуючи сертифікат про середню освіту (General Certificate of Secondary Education, GCSE). До 14-річного віку учні вивчають базові загальноосвітні предмети за обов'язкової єдиної державної програми. Потім протягом двох років готуються до здачі іспитів на GCSE по 6-10 предметів. Після здачі цих іспитів програма обов'язкової середньої освіти вважається завершеною. Але цього не

достатньо для вступу до університету. Треба ще два роки вчитися на програмі A-level, яка передбачає поглиблене вивчення від трьох до шести предметів. Результати іспитів A-level слугують і англійцям, і іноземцям «путівкою в життя» для продовження освіти: за конкурсом атестатів можна вступити до вузу. Більше 90% середніх шкіл у Великобританії є державними і безкоштовними. Приватні школи відвідують лише близько 6% усіх учнів, приватні школи забезпечують близько 50% вступників в елітні Оксфорд і Кембридж. В цілому ж 90% випускників англійських приватних шкіл легко вступають до провідних університетів Великої Британії, США, Канади. Приватні школи приймають іноземців у віці від 8 до 18 років, школи-пансіони – від 7 до 16 років.

У початкових школах США навчаються діти з 5 до 11-12 років. Усі предмети викладає один учитель, за виключенням образотворчого мистецтва, музики і фізкультури, які проводяться раз або два на тиждень. Школи діляться на державні і приватні. Через відсутність уніфікованої загальнонаціональної навчальної програми випускники середніх навчальних закладів мають різний рівень підготовки. Найкращі знання отримують учні престижних приватних шкіл-пансіонів. Останнім етапом середньої освіти в США є вища школа, де навчаються з дев'ятого по дванадцятий класи. Учні в старшій школі можуть вибирати предмети більш вільно, ніж до цього, і повинні лише слідувати мінімальним критеріям для отримання диплома, що встановлюються шкільною радою [Британская и американская системы 2021].

Вища освіта в Англії складається з програми ступеня бакалавра, післядипломних програм (магістратури, включаючи MBA, докторського ступеня).

Американські вузи розподіляються на приватні і державні. І ті й інші можуть бути різного рівня: поряд з видатними Йелем і Гарвардом існує цілий ряд невеликих і нічим не примітних навчальних закладів. Навчання в них коштує набагато дешевше, але і диплом цінується значно нижче. Отримання ступеня

бакалавра передбачає чотири роки навчання в США. Навчальні плани американських вишів відрізняє можливість максимально широко комбінувати предмети за вибором. Другий ступінь вищої освіти – це магістерські програми, розраховані в середньому на два роки. Серед слухачів близько 52% учнів іноземці. Іноземні студенти вивчають бізнес-адміністрування, менеджмент, економіку, тобто дисципліни, в яких американці займають безперечно лідируюче положення в світі. Досить популярні програми MBA американських бізнес-шкіл.

Середню і спеціальну освіту англійська молодь отримує в коледжах. Туди приймають і іноземців. Коледжі дають професійну підготовку і є проміжною сходинкою між школами і вишами. Навчання в англійських коледжах орієнтована, перш за все, на практичну підготовку до професійної діяльності. Але все частіше їх використовують і для підготовки до університету, а кваліфікація, яку вони дають, еквівалентна атестату зрілості *A-level*. Фактично ці коледжі дозволяють студентам пройти дворічну програму *A-level* прискореними темпами за рік. На базі ряду британських коледжів і університетів діють підготовчі курси *Foundation*. Їхня тривалість – один рік, в програму входить поглиблене вивчення англійської мови і основних профільюючих предметів.

Згідно із законом місцеві коледжі повинні надавати освіту всім жителям місцевості, де вони розташовані, проте процес вступу до чотирирічного вишу Америки є часто тривалим і складним, необхідно оформлення певних документів і складання іспитів. Іноземці часто надають перевагу *Community Colleges*, тому що в них простіше вступити. Ці навчальні заклади не тільки навчають професіям, а й пропонують програми академічної підготовки, що відповідають першим двом курсам університету. Зазвичай місцеві коледжі мають договори з державними вишами свого штату про переведення студентів.

У Великобританії налічується близько 1500 навчальних закладів, в яких навчання проводиться на англійській мові для іноземців. З цього числа 800 є приватними мовними школами. Більш 370 шкіл акредитовані Британською

радою, що означає відповідність їх жорстким стандартам якості. Діти і дорослі можуть обирати різні школи. Мовні школи для дітей в основному функціонують в літні місяці. Установи для дорослих відкриті протягом року постійно. Тривалість навчання варіюється від 2 до 36 тижнів [Чем отличаются системы 2021].

Одна з основних вимог до тих, хто збирається вчитися в США, – відмінне знання англійської мови. Іноземці здають тест на знання англійської як іноземної *TOEFL*, який вимагає тривалої спеціальної підготовки. Тест націлений на перевірку вміння розуміти усну і письмову мову, формулювати свої думки і скласти есе. Зазвичай для вступ до університету потрібно набрати 550-600 балів. У Штатах англійська мова викладається інакше, ніж в Європі. Програма враховує лінгвістичні особливості рідної мови учнів, що прискорює засвоєння нового матеріалу. На курсах навчаються діти і дорослі. Кількість учнів в групі і тривалість уроків залежать від особливостей обраної програми. Всі великі міжнародні лінгвістичні центри – *LAL, Aspect, EF, International House, Regent* і ін. – мають свої відділення в різних регіонах США. Багато фірмових мовних програм передбачають поєднання навчання з відпочинком на американських курортах.

Отже, в у Великобританії діти йдуть в школу з п'яти років. Виділяють два шкільних етапи: *Primary education; Secondary education*. Підготовка до школи починається заздалегідь, приблизно в 3-4 роки. Навчання в молодших класах триває шість років, і вже в 11 років діти переходять в середні класи, де і починається *secondary education*. Після п'яти років діти закінчують середню школу і отримують атестат, який називається *General Certificate of Secondary Education*. Саме в цей час кожен випускник приймає рішення, що робити далі - вступити до коледжу, влаштуватися на роботу або записатися на підготовчі курси, що дозволяють вступити до вузу.

Обов'язкова система освіти Великобританії представлена чотирма типами навчальних закладів: *Preparatory schools; Junior schools; Secondary schools; Tutorial colleges*. Перші дві установи відносяться до *Primary education*, другі два – до *Secondary education*. Після того, як дитина отримала середню освіту, вона отримує можливість отримати *Further education*, але не виші. Для того щоб вступити до вузу необхідно пройти програми *A-levels*. Можна вибирати, які дисципліни вивчати відповідно до обраною професією. Після закінчення курсів необхідно здати іспити. Також існує програма підготовки *Foundation*, якою можуть скористатися як іноземні студенти (*International Foundation*), так і жителі Великобританії, які хочуть поєднувати роботу і навчання.

При отриманні вищої освіти слід пам'ятати, що є ступені бакалавра, магістра та аспірантура. *Bachelor*, або перший вищий ступінь, ще називають *undergraduate*, отримати який можна за три роки. При бажанні отримати першу вищу освіту знадобиться документ про закінчення *A-levels* або *Foundation*. У Великобританії є чотири типи навчальних закладів, де можна отримати першу вищу освіту: державний університет; приватний університет; державний коледж; приватний коледж.

Після закінчення вузу можна отримати ступінь магістра, перейшовши на наступний етап освіти – *postgraduate*. Тут можна вибрати *Taught programmes* – знання, які знадобляться в процесі роботи, або ж *Research programmes* – дослідницька робота для тих, хто хоче пов'язати своє життя з наукою. Після отримання ступеня магістра можна вступити до аспірантури і отримати ступінь *PhD*.

Система освіти США складається з дошкільної освіти (*preschool*), обов'язкової середньої освіти, яка ділиться на три рівні: *Elementary school; Middle school; High school*. Дошкільна освіта не є обов'язковою. З 5-6 років стартує початкова школа, яку учні відвідують, як правило, до 10-11 років. Після цього дитина переходить в середню школу (*middle school*) з 11-12 років і

авчається там до 13-14 років. *High school*, або старшу школу відвідують з дев'ятого по дванадцятий клас.

Після здобуття середньої освіти можна вступити до коледжу (*community college, junior college, technical college, city college*) і через два роки отримати асоціативну ступінь. Також можна поступити в коледжі і університети і через чотири роки отримати ступінь бакалавра. Можна продовжити навчання і отримати ступінь магістра (2-3 роки) і доктора філософії (3 і більше років). Для вступу до вузу абітурієнти повинні здати ряд іспитів *SAT reasoning Test* або *ACT* [Чем отличаются системы 2021].

Таким чином, розгляд систем освіти Великобританії та США показав, що загалом системи мають багато спільного в етапах та рівнях навчання, основна різниця полягає в тривалості навчання, різних спеціалізаціях та номінаціях учбових закладів.

1.2 Поняття лексико-семантичного поля, лексико-семантичне поле системи освіти Великобританії та США

Система освіти є галуззю багатогранною та неоднорідною, яка включає численні поняття, і відображається у мові наявністю величезної кількості лексики, яка до неї належить. Для аналізу ми вирішили обрати концепцію поля, щоб систематизувати обширний матеріал нашого дослідження.

У лінгвістиці ідея аналізу лексики по семантичним (понятійним) полях пов'язана з ім'ям Й. Тріра. Під понятійним семантичним полем Й. Трір розуміє в першу чергу структуру певної сфери або кола понять. Понятійному полю відповідає в мові лексичне поле, яке виділяється з словникового складу, при співвіднесенні з будь-яким понятійним полем. У семантичній теорії Тріра передбачається паралелізм між планом понятійного змісту, який представлений

словесним полем. Перш за все, Й. Тріра цікавило, що може бути взято за основу при виокремлення певної сукупності слів із понятійним (семантичним) полем, і планом мовного вираження, представленим загального лексикону. Таким критерієм, як йому здавалося, може служити наявність загальних значень у даної групи слів. Однак термін «семантичне поле» для Тріра був метафорою, але такою метафорою, за якої стоїть певний спосіб його аналізу [Trier 1931, с. 55-57].

До концепції Й. Тріра близька концепція словесних полів Й. Л. Вайсгербера [Вайсгербер 1993, с. 84-96], який вважає значення слова не самостійною одиницею, а його реляційним структурним компонентом. Словесні поля Вайсгербер поділяє на одношарові і багатошарові. Членування одношарових полів обумовлено однією точкою зору, спирається на якусь одну ознаку, аспект. Членування ж багатошарових полів спирається на різні точки зору, але при цьому виділяється опорне «ядерне» значення. Для Й. Тріра і Й. Л. Вайсгербера характерна інтерпретація семантичного поля як парадигматичної категорії. Головна ідея цієї семантичної концепції полягає в тому, що значення слова не може бути адекватно описано без звернення до лексичних одиниць, що входять в те ж саме семантичне поле. Значення слова розглядається як функція, похідна від його семантичних відносин з іншими членами поля. Теорія поля все більше пов'язується з певною класифікаційною системою словникового складу, який розчленовується на впорядковані по відношенню один до одного великі і малі групи.

Науковці називають такі властивості семантичного поля:

1. Семантичне поле інтуїтивно зрозуміло носіям мови і є для них психологічною реальністю.
2. Семантичне поле автономне і може бути виділено як самостійна підсистема мови.
3. Одиниці семантичного поля пов'язані тими чи іншими системними семантичними відносинами.

4. Кожне семантичне поле пов'язане з іншими семантичними полями мови і в сукупності з ними утворює мовну систему [Гольдберг 2002, с.34].

Нашим завданням є аналіз лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США, тому ми спробуємо виявити взаємозв'язки у межах семантичних полів і зробити відповідні висновки, які потім допоможуть нам проаналувати особливості перекладу з англійської мови на українську. Джерелом для вибору матеріалу нашого дослідження ми обрали англо-український словник Л. Вергун, в якому представлено близько чотирьох тисяч найуживаніших освітніх лексем Великобританії та США – слів і словосполучень, що забезпечують спілкування у сфері освіти. Словник охоплює основну термінологію головних галузей освіти англійських країн. Поряд із перекладними еквівалентами термінологічної та розмовної лексики сфери освіти, подаються переклади назв освітніх організацій, вищих навчальних закладів, освітніх програм, навчальних дисциплін Великобританії, США, Канади, Австралії та Нової Зеландії. Словник також містить інформацію довідкового та лінгвокраїнознавчого характеру [Англо-український словник 2002].

У межах освітньої лексики і фразеології англійської мови можна виділити такі групи: терміни (терміни власне терміносистеми освіти, суміжні терміни) і колоквіалізми (розмовну шкільну лексику: студентську лексику, професійну розмовну лексику викладачів і вчителів).

Говорячи про терміни, слід зазначити, що існують різні визначення терміна. Ми дотримуємося такого визначення: «термін – це слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної та ін.) мови, що утворюється для точного відображення спеціальних понять та позначення спеціальних предметів» [Шелов 1998, с. 28].

Результати дослідження освітньої термінології англійської мови вказують на те, що не всі складові терміносистеми освіти англійської мови відповідають усім вимогам до терміна.

Так, наприклад, низка термінів не відповідає вимозі однозначності:

School 1) школа, навчальний заклад; 2) курси; 3) інститут, коледж; 4) факультет (часто післядипломного рівня в університеті), відділення; 5) академія (у стародавній Греції, Римі); 6) навчальний заклад будь-якого типу; 7) навчання, освіта; досвід; 8) заняття, уроки 9) школа, напрямок; 10) середньовічні університети, викладання у таких університетах; 11) іспити на здобуття вченого ступеня; 12) муз. навчально-методичний посібник;

Hall 1) будинок коледжу чи університету (призначений для зборів, заиять); 2) університетський гуртожиток; 3) студенти, що живуть у гуртожитку; 4) студентська їдальня; 5) університетський коледж; б) обід в університетській їдальні; 7) актові зала (у школі); 8) the Hall розм. скор. від Trinity Hall;

Read 1) читати; цитувати; - all together; - in chorus; - aloud читати вголос; - in chorus читати хором; - off а) читати без запинки; б) зчитувати з аркуша; в) зачитати, оголосити; прочитати вголос; і) знімати показники приладу; - on продовжувати читати; - out прочитати вголос; - over а) прочитати від початку до кінця б) перечитати; - round the class читати по чергово; - silently читати мовчки; - through а) прочитати від початку до кінця б) пробігти очима; 2) вивчати (предмет) 3) заст. викладати, навчати [Англо-український словник 2002].

Не всі терміни цієї терміносистеми характеризуються стислістю.

School-Centred Initial Teacher Training – (брит.) післядипломний курс первинної підготовки вчителів (проводиться групою шкіл, студенти з гарною успішністю отримують статус дипломованого вчителя);

State compulsory school attendance law – (амер.) закони штатів про терміни обов'язкового навчання у школі (визначають вік, до якого дитина повинна відвідувати школу, а не кількість обов'язкових років навчання);

Local management of schools – (брит.) управління школами на місцях (відповідно до останніх реформ на директорів шкіл покладено більше адміністративної відповідальності за організацію освіти та фінансовий стан у школах, на них перекладені деякі функції місцевих органів управління освітою (LEA) та ін.) [там само].

Терміни системи освіти можуть мати синоніми в межах однієї терміносистеми, наприклад:

pupil-teacher – student-teacher (студент-практикант),

school district – local basic administrative unit – local education agency (амер. шкільний округ),

anchor papers – benchmarks (амер. зразкові роботи (роботи-зразки, що слугують взірцем для оцінювання інших робіт)),

degree examination – final examination (брит. випускні іспити у вищому закладі освіти (іспити на отримання ступеня бакалавра)),

dual major – double major (амер. подвійна спеціалізація) [Англо-український словник 2002].

Отже, можна цілком погодитися з В. І. Кантором [Кантор 1998], що терміни освітньої сфери не є ідеальними і можна визначити освітню термінологію у широкому сенсі як сукупність лексичних засобів, які обслуговують теорію і практику виховання і навчання та позначають основні поняття педагогіки як науки. Освітні терміни – це лексеми, об'єднані у межах терміносистеми освіти, що номінують поняття і явища цієї галузі та використовуються для професійного і науково-теоретичного спілкування фахівців освіти.

Значна частина освітніх термінів використовується не тільки спеціалістами, але й тими, на кого направлена їхня діяльність: учнями, студентами, слухачами курсів тощо, тому серед розмовних лексем виділяємо професійний жаргон учителів, викладачів та шкільний і студентський сленг. Проблема розмежування професіоналізмів та термінів є досить складною.

Відомо, що терміни мають більш упорядкований та нормалізований характер, тоді як професіоналізми є напівофіційними лексичними одиницями, що вживаються вузьким колом фахівців, до того ж, переважно в розмовній мові [Суперанская 1989, с. 35].

Вважається, що професіоналізм може існувати як синонім терміна, його еквівалент. Професіоналізми виступають як дуплети наукових і технічних термінів і не становлять замкненої системи – це розрізнені, не об'єднані між собою одиниці. Професіоналізмам, зазвичай, властива деяка забарвленість, образність [Ментруп 1993, с. 304].

Професіоналізми (розмовні терміни) – це неофіційні, але загальноприйняті спеціалістами певної галузі загальноновживані розмовні спеціальні слова. Сленгізми (професійні жаргонізми) – це загальноновживані фамільярно-розмовні слова. Студентський сленг охоплює всі сфери студентського життя, як наприклад наведемо лексеми на позначення різних студентів, організацій, локацій, феноменів, предметів та діяльності :

***co-ed** – амер. розм. студентка, учениця;*

***rah-rah rappy** – амер. студент, який створив сім'ю, не маючи коштів на її утримання;*

***digs** – брит. студ. розм. кімната, винаймається;*

***dodo** – розм. курсант школи аеродромних фахівців;*

***medic** – амер. розм. студент медичного факультету;*

***mortar-board** – розм. академічний капелюшок;*

***post-mortem** – розм. переекзаменування;*

***floorer** – розм. важке екзаменаційне питання, завдання; нерозв'язна задача;*

***phi-bete** – амер. студ. жарг. фі-бет (член братства «Фі-бета-каппа»);*

***Pig-Market** – розм. вестибюль богословського факультету (в Оксфордському університеті);*

pill – розм. провалити на екзамені;

pill-pedler – амер. розм. студент-фармацевт;

pin fraternity – амер. 1) значок студентської організації, 2) розм. заручитися з дівчиною (давши їй значок своєї студентської організації);

plebe – амер. розм. курсант першого курсу (військового училища);

pledge – 1) амер. розм. обіцянка вступити в таємне студентське товариство, 2) студент, що дав обіцянку вступити до таємного товариства;

plugger – амер. старанний студент, зубрило;

repeat – амер. розм. студент-другокурсник;

youngster – розм. курсант другого курсу військово-морського училища, «салага»;

polliman – розм. студент, що закінчив коледж без відзнаки (у Кембриджі);

flunk-out – розм. студент, виключений за неуспішність [Англо-український словник 2002].

Шкільний жаргон, як і студентський, багатий на переосмислену лексику:

dot-and-carry-one – жарт. учитель(ка) арифметики;

hookey-player – амер. розм. сачок, прогульник (про школяра);

pop – розм. дискусійний клуб (при Ітонському коледжі);

sickroom – розм. медичний кабінет, кабінет лікаря (у школі);

swot – розм. 1) зубріння, 2) зубрило, 3) зубрити;

tug – розм. стипендіат Ітонського коледжу (Великобританія).

Розмовна лексика вчителів та викладачів характеризується яскравою образністю та переосмисленням, сповнені гумору: **drill and kill** – «тренуй та руйнуй» (термін указує на зневажливе ставлення до традиційних методів навчання, в яких для автоматизації вмінь використовується заучування та тренування); є політично коректними : **advantaged urbans** – «забезпечені урбанізовані школи» (категорія урбанізованих шкіл, учні яких мешкають у метрополіях, їхні батьки займають високі керівні посади; самі учні цих шкіл);

disadvantaged urbans – амер. «міські бідняки» (шкіли у метрополіях, де навчаються діти з малозабезпечених сімей; самі учні цих шкіл.

Конотаційні семи лексем *educationese* (незрозуміла мова теоретиків-освітян) та *academese* (несхв. 1) науковий жаргон, 2) педантський стиль) дозволяють віднести їх до професійних жаргонізмів. Деколи важко визначити належність лексеми до студентського сленгу чи до жаргону викладачів, наприклад :

cribbage – плагіат;

go down – закінчити чи кинути університет (Оксфордський чи Кембриджський);

prexy – амер. ректор університету, директор коледжу.

Власні назви використовуються для позначення різних навчальних закладів:

Bank Street School – школа (на) Банк Стріт;

Manor House Primary School – (брит.) початкова школа Менор Хаус;

Rossiter Elementary School – (амер.) Росітерська початкова школа;

St Edward's (School) – (брит.) школа святого Едварда.

Winside Public School – (амер.) державна школа Віндсайд;

York Technical College – Йоркський технічний коледж.

Зустрічаємо багато власних назв, які іменують студентські об'єднання, освітні організації та асоціації, наприклад :

Alpha Kappa Alpha Sorority – Студентське братство Альфа Кappa Альфа (жіноче братство);

Council for National Academic Awards (CNNA) – Рада з питань надання ступенів.

Council on International Educational Exchange – Рада з міжнародного обміну у сфері освіти;

Delta Sigma Theta Sorority – Студентське братство Дельта Сігма Тета (жіноче братство);

Kappa Alpha Psi Fraternity – Студентське братство Кappa Псі (чоловіче братство).

Kappa Sigma Fraternity – Студентське братство Кappa Сігма (чоловіче братство);

National Education Association (NEA) – Національна освітня асоціація;

Omega Psi Phi Fraternity – Студентське братство Омега Псі Фі (чоловіче братство);

School Examinations and Assessment Council – Рада з питань проведення іспитів та оцінювання у школі;

Universities' Central Council on Admissions – (брит.) Головна рада з питань вступу до університетів;

Zeta Phi Beta Sorority – Студентське братство Зета Фі Бета (жіноче братство).

Назви стипендій та грантів також є власними назвами :

Fullbright Scholarship – стипендія ім Фулбрайта;

Chevening Scholarships, Pell Grants – амер. гранти Пелла, державна стипендія імені сенатора Пелла (студентам, які не отримали ступінь бакалавра) [Англо-український словник 2002].

Семестри також часто мають індивідуальні назви, наприклад : ***Michaelmas term*** – перший навчальний семестр навчального року в англomовних університетах та школах північної півкулі, особливо у Великобританії. Михайлівський термін отримав свою назву від свята Святого Михайла та всіх ангелів, яке припадає на 29 вересня. Семестр триває з вересня або жовтня до Різдва.

Наведемо й інші приклади : ***Hilary*** – другий академічний семестр Оксфордського та Дублінського університетів. Він триває з січня по березень і

названий так через свято Святого Іларія Поатъє, 14 січня, яке припадає на цей термін; *Trinity term* – це третій, останній семестр навчального року в Оксфордському університеті, Університеті Дубліна, Кентерберійському університеті Христової Церкви та деяких незалежних школах у Сполученому Королівстві. Він триває приблизно з середини квітня до кінця червня і названий на честь Троїцької неділі (дослівно – триместр святої Трійці), яка припадає на восьмий тиждень після Великодня, починається у квітні, а закінчується у червні.

Численними є назви документів про отримання освітнього рівня, наприклад :

Advanced GNVQ – Загальнонаціональна професійна кваліфікація підвищеного рівня;

Diploma in Education – амер. диплом педагога (про закінчення вищого закладу освіти, видається після кількох років роботи за спеціальністю, підтверджує вищу педагогічну кваліфікацію);

High School Graduation Diploma (Certificate) – диплом про закінчення середньої школи;

Intermediate GNVQ – Загальнонаціональна професійна кваліфікація середнього рівня;

International Baccalaureate (IB) Certificate – Сертифікат про отримання міжнародного бакалаврату.

Лексико-семантичне поле освіта містить і назви іспитів :

Graduate Record Examination (скор. *GRE*) – тест вступника до післядипломної школи (магістратури чи аспірантури);

Law School Admission Test – тест вступника до післядипломної юридичної школи;

scholastic aptitude test (SAT) – тест на академічні здібності до навчання).

У складі поля тако назви законодавчих актів, наприклад :

Education for All Handicapped Children Act (Public Law 94-142) – амер. Закон про освіту для дітей з вадами розвитку (1975р.);

Elementary and Secondary Education Act (скор. ESEA) – амер. Закон про початкову та середню освіту (ухвалений у 1965р. з метою покращення можливостей здобуття освіти дітьми незаможних та дітьми з емоційними розладами);

Great Educational Reform Bill – брит. Законопроект про докорінне реформування освіти;

National Defence Education Act – амер. Національний закон про покращення освіти в цілях оборони (прийнятий у 1958 р. після запуску супутника СРСР, передбачав покращення вивчення у школах математики, точних і природничих наук, поновлення шкільного обладнання та ін.);

Education Act 1996 – брит. Закон про освіту 1996 року.

Розмовні варіанти назв освітніх закладів поширені у мововжитку як користувачів освіти, так і осіб, задіяних у процесі освіти :

Perterhouse – розм. скор. від *Perterhouse College* – коледж св. Петра (у Кембриджі);

Poly – розм. політехнічний інститут.

tech – брит. розм. технічний коледж, технічна школа;

the Hall розм. скор. від *Trinity Hall* – Трініті-Хол (один із коледжів Кембриджського університету).

Зустрічаємо певні розмовні варіанти назв навчальних закладів освіти, які мають негативні або жартівливі конотаційні семи:

thinking shop – жарт. навчальний заклад, інститут;

crammer – брит. розм. знев. приватний навчальний заклад, що готує студентів до іспитів, які вони не склали раніше.

Представлений огляд свідчить про те, що терміносистемі освіти, як і деяким іншим терміносистемам суспільно-політичної термінології властиві такі риси:

1) широке входження у загальнолітературну мову пласта лексем, які до неї належать: *school* (школа), *student* (учень, студент), *education* (освіта), *college* (коледж), *teacher* (учитель), *mark* (оцінка), *pupil* (учень);

2) існування термінів, характерних для освітньої системи саме цієї країни і відсутніх у решті – етноспецифічних термінів або термінів-реалій: *commoner* – студент, який не отримує стипендії і вносить плату за харчування (в Оксфорді); *Baker Day* – брит. день Бейкера (бібліотечний день для вчителів і вихідний день для школярів); *Ivy League* – амер. «Ліга плюща» (найстаріші університети Нової Англії, США); *Eton suit* – брит. ітонський костюм (шкільна форма Ітонського коледжу та деяких інших шкіл. Вона складається з довгого чорного жакета, жилета, краватки та чорних брюк із тонкими стрічками, білої сорочки з широким білим жорстким комірцем, що від'єднується); *yellow flue* – амер. «жовтий грип» (у 1950-60х рр. бойкот занять білими школярами на знак протесту проти обов'язкових автобусних перевезень до інших шкіл);

3) тісний зв'язок з іншими науками та наявність суміжних термінів, або інакше кажучи, межових термінів. Приклади суміжних термінів запозичені з таких сфер:

а) фінансування (*deferment* – відтермінування на рік оплати позики на навчання, *expected family contribution* – амер. внесок сім'ї за навчання (частина платні за навчання, яку повинні сплатити батьки), *financial aid officer* – амер. консультант із фінансової допомоги (службовець у департаменті освіти штату чи вищого закладу освіти, котрий консультує абітурієнтів із питань фінансової допомоги), *grant-in-aid program* – амер. програми субсидій з надання допомоги (система федеральної допомоги місцевій владі для сприяння шкільній освіті), *late registration fee* – амер. штраф за несвоєчасну реєстрацію

(накладається на студента, що не встиг своєчасно пройти щорічну реєстрацію та запис на певні навчальні дисципліни), **provided school** – школа на державному утриманні;

б) організація праці : **staff** – (амер.) управлінський та допоміжний персонал закладу освіти (окрім професорсько-викладацького складу), **full-time instructional faculty** – постійний професорсько-викладацький склад, **salary** – зарплата, **normal working week** – робочий тиждень, **part-time teacher** – викладач на півставки, **educational leave** – відпустка для навчання (будь-якого);

в) психологія : **behaviour** – поведінка; **heterogeneous grouping** – (амер.) гетерогенна група (об'єднання у групи учнів із різними здібностями та успішністю), **homogeneous grouping** – (амер.) гомогенна група (об'єднання у групи учнів з однаковими здібностями та успішністю), **multiple intelligence** – (амер.) різнобічні (множинні) розумові здібності (теорія Говарда Гарнера (Howard Garner), що визначає 7 вимірів інтелектуальних здібностей людини, які використовуються під час розв'язанні проблем та генеруванні ідей);

г) філософія та теорія пізнання : **cognition** – пізнання, пізнавальна здібність, **epistemology** – епістемологія (теорія пізнання), **metacognition** – метапізнання (процес обдумування шляхів упорядкування свого навчання), **praxeology** – праксеологія, **dissert** – 1) міркувати, 2) писати дисертацію (дослідження);

д) юриспруденція, криміналістика, права людини : **juvenile deliquent** – (амер.) неповнолітній злочинець, **jins** – (амер.) підлітки, що потребують нагляду [Англо-український словник 2002].

Отже, ми з'ясували, що складовими досліджуваного лексико-семантичного поля **Education** в англійській мові є одиничні поняття (власні назви, лексеми на позначення навчальних закладів, студентських об'єднань, освітніх організацій та асоціацій, назви стипендій, грантів, семестрів, документів, законодавчих актів, іспитів) та загальні поняття – терміни та розмовні лексеми (на позначення закладів освіти, учасників навчально-виховного процесу, навчальних дисциплін,

оцінювання та контролю знань, організації навчального процесу, документів про здобуття рівня освіти, кваліфікації та вченого звання). Наявність термінів і розмовних лексем суміжних галузей є характерною рисою лексико-семантичного поля *Education*. Більшість термінів, запозичених із терміносистем психології, філософії та теорії пізнання, бібліотечної справи, інформаційних технологій, належить до спільного термінологічного фонду.

1.3 Лексико-семантичні мікрополя і групи у складі лексико-семантичного поля системи освіти Великобританії та США

Оскільки наш аналіз показав, що у понятійному полі *Education* Великобританії і США можна виділити аналогічні лексико-семантичні мікрополя, то у цьому розділі ми сфокусуємо увагу на розбіжностях у складі лексико-семантичних груп мікрополів. Основними мікрополями є : у британському варіанті англійської мови – *primary education, secondary education, further education, higher education*; в американському – *elementary education, secondary education, post-secondary education*.

Розглянемо архісему *school* як ключовий компонент усіх мікрополів, яка в англо-українському словнику освітньої лексики [Англо-український словник 2002] зустрічається 611 разів. У британському варіанті бачимо такі словосполучення:

aided school брит. школа на дотації (половину витрат таких шкіл покривають місцеві органи народної освіти)

approved school брит. заст. виправна школа (колонія) для малолітніх злочинців (тепер називається *community school*)

boarding school брит. школа-інтернат, пансіон, закритий навчальний заклад (звич. приватний; останнім часом кількість таких шкіл зменшилась)

lower school брит. молодша школа (молодші класи (4) в англійській середній школі; термін використовується у сферах державної та недержавної освіти)

independent school брит. школа недержавного сектора освіти

first school брит. початкова школа нижчого рівня (для дітей від 5 до 8 (9, 10) років)

infant school брит. 1) дошкільний навчальний заклад, дитячий садок 2) початкова школа (для дітей від 5 до 7 років)

Зауважимо, що в американському варіанті англійської мови замість **elementary school** використовується словосполучення **primary school**, але функціонально вони є відповідниками.

В американському варіанті англійської мови зустрічаємо наступні словосполучення:

grade(d) school амер. початкова школа (навчання здійснюється по класах зі зростаючою складністю подання матеріалу)

grammar school 1) середня класична школа 2) амер. 5-8 кл. середньої школи 3) іст. школа латинської граматики; тж див. **elementary school**

high school амер. 1) середня школа (9-12 класи загальноосвітньої школи з 4-річним терміном навчання, що дає деякі професійні навички) 2) старша середня школа (10-12 класи школи із 3-річним терміном навчання, якщо є поділ на старшу та молодшу середню школу)

junior high school амер. неповна середня школа

alternative school амер. альтернативна школа (приватна чи державна експериментальна школа з різносторонніми формами навчання т. ін.)

open plan school амер. школа вільного планування (звич. початкова школа, де поділ на класні приміщення є лише умовним)

area school амер. об'єднана районна школа (школа, яку відвідують діти кількох мікрорайонів)

home school амер. навчати вдома (без відвідування школи)

home schooling амер. домашня освіта, індивідуальна освіта вдома (без відвідування школи)

B-school амер. школа бізнесу (коледж чи факультет підготовки спеціалістів з управління бізнесом, особл. на рівні магістратури)

laboratory school амер. експериментальна школа (початкова та (або) середня школа, що розташована на території студентського містечка; у ній поряд із навчанням учнів випробовуються та оцінюються нові методи викладання та виховання дітей).

Помічаємо не тільки різницю в найменуваннях, а і невідповідності. Наприклад, **finishing school** в американському варіанті – приватна середня школа (коледж нижчого рівня, у якому більше уваги приділяється викладанню гуманітарних наук та розвитку внутрішньої культури, а в британському – це пансіон шляхетних дівчат (приватний коледж для дівчат, де більше уваги приділяється світському вихованню, ніж навчанню).

Прикладом невідповідності є також **preparatory school**, словосполучення, яке у Великобританії означає приватну платну школу для учнів 7-13 років (для підготовки у закритий середній навчальний заклад), а в США – це приватна школа або курси, які готує учнів до вступу у коледж. Словосполучення **public school** у Великобританії означає закритий привілейований середній навчальний заклад, а у США та Шотландії – це безплатна середня школа.

Також по-різному називається показова школа: **demonstration school** брит. показова школа (школа при відділенні педагогічної підготовки університету чи при педагогічному коледжі для демонстрації студентам сучасних методів навчання) і **magnet school** (скор. magnet) амер. «зразкова школа» (вид спеціалізованої школи: зразкова за технічним оснащенням, спеціально

розробленими програмами та з висококваліфікованим педагогічним персоналом, метою якої є заучення найбільш обдарованих учнів, у тому числі з етнічних меншин, для підготовки до подальшої освіти). До речі *magnet school* у Британії – це спеціалізована школа.

Привертають увагу складові мікрополя «Суб'єкти освіти». На позначення поняття *учень* використовуються лексеми: *pupil, schoolboy, school boy, boy, student, grader, Prof, scholar, learner* у різних контекстах. Для початкової освіти частіше використовуються лексеми *pupil* і *student*, для середньої – *student*, хоча зустрічаємо *senior pupil* – *учень старших класів*.

Вища освіта має свої особливості:

Freshman – *першокурсник*;

Sophomore – *студент 2-го курсу*;

Junior – *студент 3-го курсу*;

Senior – *студент 4-го курсу*.

Наведемо приклад, який демонструє специфіку використання таких лексем: *Let's clear up the confusion. The four years of undergraduate education are called: (1) freshman year, and someone in their first year is a freshman. You might sometimes hear this shortened to "frosh." (2) sophomore year, and someone in their second year is a sophomore. Sometimes sophomore is shortened to "soph." As a side note, the word "sophomoric," means juvenile or, as Merriam-Webster's dictionary puts it, "conceited and overconfident of knowledge but poorly informed and immature." Not that that describes college sophomores, right? (3) junior year, and someone in their third year is a junior. Junior can be abbreviated as "jr." in writing. (4) senior year, and someone in their fourth year is a senior. Senior can be abbreviated as "sr." in writing. [Freshman, Sophomore, Junior 2021].*

Вважаємо необхідним пояснити, що мотивація лексеми *Freshman* – *першокурсник* є цілком очевидною, номінація *Sophomore* – *студент 2-го курсу* не така прозора. *Sophomore* утворене способом складання грецьких морфем

sophos – *wise* (мудрий) + *mōros* – *foolish* (дурний) і означає пихатого та надмірно впевненого у знаннях, але погано поінформованого та незрілого індивіда. Також не зовсім зрозуміла мотивація *Junior* – студент 3-го курсу, з наменуванням *Senior* – студент 4-го курсу все очевидно, адже це останній курс і студент стає дипломованим спеціалістом – бакалавром.

Однак, не все однозначно: ці самі терміни застосовуються на позначення учнів чотирьох років звичайної середньої школи: **9 клас – Freshman; 10 клас – Sophomore; 11 клас – Junior; 12 клас – Senior**, що може викликати плутанину:

These same terms apply in the same way to the four years of a standard high school: 9th grade is freshman year, 10th grade sophomore year, 11th grade junior year, and 12th grade senior year.

Цікаво, що лексеми *professor* і *secondary school teacher* є синонімами і означають **вчителя середньої школи**: *professor* 1) професор (університету) 2) учитель середньої школи 3) викладач (лицею) 4) амер. *full professor* 5) університетський викладач.

Професор, який викладає на кафедрі у Великобританії – **Professor**, відповідник у США – **Professor, distinguished professor, chaired professor**.

Для Великобританії специфічним є поняття **Regius professor** брит. професор королівської кафедри (є завідувачем кафедри, започаткованої королем в Оксфордському та Кембриджському університетах).

В американському варіанті англійської мови використовуються словосполучення *full professor* амер. професор. Словосполуння **visiting/adjunct professor** означає запрошений професор у Великобританії і США відповідно.

Британському поняттю **Reader, Principal Lecturer** відповідає поняття **Professor; Senior lecturer – Associate professor; Lecturer – Assistant professor; Assistant lecturer, demonstrator, seminar leader – Research Associate, lecturer, researcher, instructor** [Dictionary of Education 2004].

Словосполучення *qualified teacher* **дипломований учитель** використовується в обох варіантах англійської мови.

Classical tutor – учитель класичних мов, оо має певні обов'язки наставника (куратора), вчитель-наставник із класичних мов (зокрема, в Ітонському коледжі, Великобританія).

В Оксфорді *tutor* – навчає студентів у невеликих групах, керівник групи студентів. У Кембриджі цю функцію виконує *supervisor, a tutor* – це наставник, до якого студенти можуть звернутися за допомогою.

Різниця у значеннях буває ще більш суттєвою, наприклад: *chancellor* – ректор університету (в Англії – почесний, у США – дійсний); *graduated* – дипломований; що має учений ступінь бакалавра; (амер.) що закінчив будьякий навчальний заклад.

Таким чином, можна зробити висновок, що основними мікрополями є : у британському варіанті англійської мови – *primary education, secondary education, further education, higher education*; в американському – *elementary education, secondary education, post-secondary education*. Наш аналіз показав, що понятійні поля Education Великобританії і США містять аналогічні лексико-семантичні мікрополя, які мають розбіжності у складі лексико-семантичних груп. Семантичні складові, що є універсальними для американського та британського варіанту англійської мови такі : *educational establishments* – заклади освіти; *pupils, students, teaching staff* (амер.– *faculty*) – учасники навчально-виховного процесу; *disciplines, subjects* – навчальні дисципліни; *evaluation and assessment system* – оцінювання та контроль знань; *organization of the process of education* – організація навчального процесу; *credentials* – документи про здобуття рівня освіти; *degrees and qualifications* – кваліфікації та вчені звання. Важливим є не тільки різниця між складовими мікрополів системи Education, репрезентованими американським та британським варіантом англійської мови, а й різниця складників в одному з варіантів, спричинена специфікою навчальних закладів.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИКИ ТА ФРАЗЕОЛОГІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА США УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1 Стратегії перекладу, особливості їхнього застосування

Дослідженню стратегій перекладу, їх характеристикам, методам та способам перекладу присвячували свої праці багато лінгвістів, серед яких І. С. Алексєєва, В. С. Виноградов, В. М. Ілюхин, В. Н. Комісаров, Л. Л. Нелюбин, Я. І. Рецкер, В. В. Сдобніков, А. Д. Швейцер, А. Chesterman, W. Lorsch, L. Venuti. Проте, хоч цей напрям досліджень постійно розвивається, немає одностайності в інтерпретації поняття «перекладацькі стратегії».

Кожен етап процесу перекладу пов'язаний із загальною стратегією перекладу, яка розуміється як обраний перекладачем особисто алгоритм дій [Кияк 2001, с. 37]. Будь-яка дія у процесі перекладу має трифазову структуру : фазу орієнтування та вираження плану діяльності або дії, фазу реалізації вираженого плану та фазу співставлення результатів з цільовою метою.

Розрізняють два плани перекладних стратегій - макростратегію (способи вирішення завдань перекладу в цілому) та мікростратегії (способи вирішення конкретного завдання). Найпростіша схеми стратегій включає розуміння та перекладацькі трансформації, більш розгорнута модель містить: підготовчий рівень (попередній перекладацький аналіз), та перевираження, або варіативний пошук засобів перекладу, спрямований на відтворення інваріанта змісту у перекладі і аналіз результатів перекладу (постперекладацький аналіз) [Jakobson 1992, с. 145].

У дійсності стратегія перекладу може включати безліч етапів або, навпаки, полягати лише у виборі перекладацьких трансформацій. На кожному етапі

перекладу, у свою чергу, діють більш конкретні перекладацькі стратегії, пов'язані з виявленням жанрово-стильової приналежності тексту, прогнозуванні, передачі часової дистанції, стратегія компенсуючих модифікацій, тощо).

На етапі передперекладацького аналізу перекладач усвідомлено формулює методологічні принципи, що визначають характер перекладацьких трансформацій і результати перекладу в цілому. В теорії перекладу розуміння оригіналу розглядається одночасно як умова перекладу, його кінцевий результат і як окремий випадок процесів і результатів смислового сприйняття тексту і його оцінки [Janicki 1995, p.19].

Переклад на етапі варіативного пошуку є комплексом усвідомлюваних і неусвідомлюваних розумових дій перекладача, які визначаються макростратегією перекладу. Якщо стратегічне прогнозування носить аналітичний характер, то реалізація стратегічного задуму перекладача стосовно унікальному текстового матеріалу, надає перекладу творчий характер. Раніше сформовані навички аналізу і способи розв'язання проблем вкорінюються у свідомості перекладача в формі автоматизованих дій або методологічних установок, які не викликають сумнівів у ефективності їх застосувань в перекладацькій практиці. Несвідомі дії перекладача є, таким чином, продовженням усвідомлюваних когнітивних програм і являють собою результат раніше проведених аналітичних операцій з текстом. Згорнуті ментальні процеси переходять у розряд базових типових операцій і визначають підходи до вибору засобів репрезентації оригіналу в перекладі.

На завершальному, післяперекладацькому етапі здійснюється правка перекладу (усунення смислових неточностей, стилістичних помилок, тощо). Незалежно від того, у межах якої перекладацької стратегії виконується переклад, потрібно уникати інтерференції з боку мови-джерела, або ж застосування стратегій перекладу, орієнтованих на збереження в максимальному ступені формальних особливостей оригіналу [там само].

Ступінь адекватності перекладу визначається шляхом співвіднесення релевантних для перекладу характеристик тексту, отриманих в результаті передперекладацького аналізу, і їх репрезентацій в перекладі. У теоретичному плані на основі компаративного аналізу оригіналу та перекладу можуть бути отримані дані, що вказують на сукупність конкретних прийомів рішення перекладацьких завдань і їх місце в макростратегії перекладу.

На думку дослідників, найважливішим чинником, що визначає стратегію пошуку оптимального варіанта перекладу, є функціональна домінанта оригіналу, яка представлена в формі ключової інформації тексту. Так, стратегічно різняться діяльність перекладача, який працює в сфері науково-технічного перекладу, і перекладача, зайнятого в сфері реклами. У першому випадку переклад підпорядкований завданню максимально точної передачі когнітивної інформації. У другому випадку переклад спрямований на стимулювання купівельної активності читачів. Когнітивна інформація в рекламі носить підпорядкований характер, тому, вибираючи між експресивністю рекламного тексту і його інформативністю, перекладач може створювати новий «реklamний продукт», який зберігає лише прагматичну домінанту оригіналу [Швейцер 1988, с. 112].

Перекладач враховує той факт, що види інформації в початковому тексті нерівнозначні для перекладу. Г. Е. Мірам пропонує розрізняти інформацію з точки зору її комунікативної цінності в перекладі (унікальна, додаткова, уточнююча, повторна, нульова). При встановленні еквівалентних відносин між оригіналом і цільовим текстом перекладач виходить з того, що значення цілого є домінантним по відношенню до значень окремих частин, тому у першу чергу він відтворює зміст цілого, в той час як другорядні і менш значущі види інформації в перекладі можуть бути опущені [Мірам 2003, с. 103].

Загальний задум перекладу і його реалізація належать до сфери творчої діяльності, тому умови реалізації стратегічного задуму перекладача, відрізняються високою варіативністю. До факторів, що визначають характер

стратегій перекладача і якість перекладу, в першу чергу слід віднести загальнокультурну установку, ступінь розробленості перекладацької проблематики і готовність приймаючої культури до перекладу.

Переклад є складним комплексом ментальних операцій, його опис неможливий без залучення в дослідження всіх факторів, що впливають на формування перекладацької стратегії (психологічна готовність до перекладу, характер контактуючих мов, соціальна ситуація, комунікативне завдання і т. ін.).

Використовуючи методику «думання вголос» (think aloud), Дж. Манді переконливо показав, що зміна умов або факторів перекладу призводить до зміни характеру розумової діяльності, а в результаті - до зміни алгоритму перекладацьких стратегій [Munday 2001, p. 201].

Різні перекладацькі стратегії, як це можна бачити на прикладі різноспрямованого перекладу, базуються на різних ментальних процесах. Якщо при перекладі з іноземної мови на рідну у перекладача виникає проблема, то при зміні спрямованості перекладу, тобто при перекладі на іноземну мову, перекладач стикається з протилежною проблемою – браком засобів вираження.

Переклад на рідну мову орієнтований на досягнення смислової повноти вихідного тексту. На етапі трансформації оригіналу він протікає як селективний аналіз вербальних засобів, спрямований на знаходження еквівалентів, які найбільш повно виражають зміст оригіналу. Характер перекладацьких стратегій при перекладі з іноземної мови визначається переважанням пасивної лексики і багатством асоціативних зв'язків слова в пам'яті перекладача. Когнітивні фрейми рідної мови структуровані таким чином, що для знаходження еквівалента в величезному запасі пасивної лексики перекладачеві зазвичай потрібно небагато часу.

При перекладі на іноземну мову перекладачеві доводиться вдаватися до навмисного «спрощення» сказаного в тексті першотвору для полегшення пошуку еквівалентів в іноземній мові, якою він володіє гірше, ніж рідною. Аналіз змісту

вихідного тексту при перекладі на іноземну мову в цьому випадку спрямований на збереження основної думки і відсіювання нюансів значення. Найбільш яскраво ця тенденція проявляється в усному перекладі, де прагнення до «спрощення» виражається в синтаксичній перебудові пропозиції і смисловій збідненості сказаного.

Дії перекладача з перетворення вихідного тексту на кожному з етапів перекладу є закономірним проявом загального задуму (макростратегії) перекладу. Як правило, в діяльності перекладача одна з стратегій перекладу є домінуючою. Прагнення до збереження змістовності і мовної специфіки оригіналу поєднується з усвідомленням неможливості створити точну копію оригіналу в просторі іншої культури [Newmark 2003, p. 123].

Варіативність умов, що впливають на характер перекладацької діяльності, а також структурна неоднорідність стратегій перекладу як об'єкта дослідження, ускладнює створення суворої в науковому відношенні методики їх опису. В цілому для сучасності характерний збалансований підхід до перекладу. Він виражається, з одного боку, у відмові від довільної інтерпретації в перекладі (вільного перекладу), з іншого боку, від сліпого копіювання тексту оригіналу (буквального перекладу). У сучасному перекладознавстві можна виділити дві основні стратегії перекладу :

- 1) переклад, спрямований на відтворення смислової повноти оригіналу;
- 2) переклад, орієнтований на відтворення формально-стилістичних особливостей мови оригіналу [Munday 2001, p. 104].

Стратегії перекладу враховують характер текстів, які перекладаються, комунікативне завдання перекладу і характер одиниці перекладу. Так, семантичний переклад виконується для передачі текстів, що мають високу наукову або культурну цінність, і призначені головним чином для фахівців. Комунікативно-прагматичний переклад використовується для передачі вихідних текстів, призначених для широкого кола читачів, а функціональний переклад

застосовується при реферативному перекладі наукових статей та інформаційних матеріалів.

Відповідно до комунікативного завдання, переклад може бути повним або скороченим. Вибір форми скороченого перекладу в свою чергу визначається прагматичними цілями перекладу. Мікростратегії перекладу враховують характер перекладної одиниці оригіналу і прагматичні завдання перекладу. Так, при перекладі окремого слова, перекладачеві рекомендується, по можливості, використовувати еквівалентні відповідності цільової мови, при роботі ж з цитованим матеріалом мікростратегія перекладача передбачає інший порядок роботи. Цитата, як правило, не перекладається, і дії перекладача зводяться до пошуку найбільш точного або відомого перекладу цитати, раніше виконаного іншими перекладачами [Munday 2001, p. 201].

Отже, для створення адекватного перекладу потрібно обрати відповідну стратегію серед численної кількості, а саме: стратегія очуження та стратегія одомашнення; стратегія жанрово-стильової приналежності тексту, стратегія визначення домінантної насиченості, стратегія можливого прогнозування, стратегія спроб та помилок, стратегія компресії/декомпресії, стратегія компенсуючих модифікацій, стратегія передачі світосприйняття, стратегія дослівного перекладу; стратегія максимального відтворення змісту оригіналу, стратегія домінування значення цілого на значенням окремих частин. Важливими елементами перекладацької стратегії є способи, методи та прийоми перекладу. Особливо слід підкреслити, що правила перекладу, носять рекомендаційний характер і вибір засобів перекладу (мікростратегії) завжди залишається за перекладачем [Munday 2001, p. 208].

Таким чином, вибір стратегії перекладу лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США українською мовою залежить від багатьох факторів, а саме: специфіки лексичних та фразеологічних одиниць, типу тексту

оригіналу, його прагматичних та жанрово-стилістичних особливостей, цільової аудиторії і мети тексту перекладу.

2.2 Аналіз перекладу лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США українською мовою

З огляду на те, що система освіти в англomовних країнах відрізняється від системи освіти України, і, більше того, у кожній англomовній країні у свою чергу ця система має свої диференційні ознаки, постає значна проблема перекладу такої лексики з англійської мови на українську.

Очевидним є те, що причинами існування лексичних труднощів перекладу перш за все є розбіжності в картині світу англійської та української мов (тобто, розбіжності у членуванні дійсності за допомогою номінативних елементів), особливості багатозначності англійських і українських слів, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, особливості словотвору й термінотворення в англійській та українській мовах тощо.

Проблема перекладу значень слів розглядається у доробках багатьох дослідників. Класичні типи лексичних перетворень чи трансформацій детально описані в літературі (прийоми диференціації, конкретизації, генералізації значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад і т. ін.).

Способи та прийоми перекладу термінів та рекомендації щодо адекватного вибору еквівалентів представлені у наукових працях та практичних посібниках різних авторів. У нашому дослідженні звертається увага на переклад етноспецифічної лексики та термінів-реалій сфери освіти.

Під транскодуванням розуміємо передачу звукової чи графічної форми слова вихідної мови засобами абетки мови перекладу. Існує чотири види

транскодування: транскрибування, транслітерування, змішане транскодування (комбінація транскрибування та транслітерування) та адаптивне транскодування. Використання транскрибування у чистому вигляді для перекладу англійської освітньої лексики української мови зустрічається рідко (*alma mater* – *альма матер*, *class* – *клас*, *college* – *коледж*), так само, як і застосування транслітерації у чистому вигляді (*marker* – *маркер*, *test* – *тест*, *campus* – *кампус*, *aspect* – *аспект*, *seminar* – *семінар*) не використовується часто.

Більш поширеним, за нашими спостереженнями, є комбінація транскрибування та транслітерування. Розділяємо цей спосіб на два види:

1) без зміни наголосу у перекладних відповідниках цільової мови:

diploma – *диплом*, *director* – *директор*, *encyclopaedia* – *енциклопедія*, *course* – *курс*, *manuscript* – *манускрипт*, *module* – *модуль*, *plan* – *план*, *practicum* – *практикум*, *semester* – *семестр*, *thesaurus* – *тезаурус*, *file* – *файл*, *trimester* – *триместр*, *dyslexia* – *дислексія*, *boy scout* – *бойскаут*;

2) зі зміною наголосу у перекладних відповідниках цільової мови:

alphabet – *алфавіт*, *academy* – *академія*, *assistant* – *асистент*, *examinator* – *екзаменатор*, *experimentalism* – *експерименталізм*, *essentialism* – *есенціалізм*, *constructivism* – *конструктивізм*, *contract* – *контракт*, *progressivism* – *прогресивізм*, *project* – *проект*, *seminarist* – *семінарист*, *standard* – *стандарт*.

Зазвичай, етноспецифічні лексеми, що перекладаються у такий спосіб, потребують розшифрування шляхом використання коментаря. Наведемо приклади власних назв, які перекладаються (без зміни наголосу) :

Boys Town – *Бойз-таун* (*притулок для хлопчиків-сиріт у передмісті м. Омаха, штат Небраска*); *West Point* – *Вест Пойнт* (*розмовна назва Військової академії сухопутних військ (Military Academy, US), що розташована у місті Вест Пойнт*); *Winnetka Plan* – *Вінетка-план*, *програма міста Вінетка (одна з систем індивідуалізованої організації навчання в США у 1919-1920 рр.)*; *Georgic* – *Георгік* (*один із «Георгіків» Вергілія, який задають переписувати як покарання в*

Ітонському коледжі, Великобританія); James School – Джеймс-скул (будівля, в якій розташоване гуманітарне відділення Ітонського коледжу, Великобританія); Karra Alpha – Каппа Альфа (найбільше студентське братство, найстаріше з діючих); Queen's Schools – Квінз скул (будівля, де розміщене відділення (кафедра) точних та природничих наук Ітонського коледжу, Великобританія) [Англо-український словник 2002].

Важливим у перекладі власних імен-символів є визначення наявності у них асоційованого значення, яке відтворюємо описово у коментарі, наприклад :

Billy Bunter – Біллі Бантер (товстий та жадібний учень, персонаж з оповідок про Грейфраєз); Joe Yale – Джо Єйл (прізвисько студента, чия стримана манера одягатися та поведінка підкреслює належність до університету «Ліги Плюща», тобто до класичних університетів); Joe College – Джо Коледж (прізвисько студента, чия стримана манера одягатися та поведінка підкреслює належність до університетського середовища; було поширене у 1920–1930 рр.).

Адаптивне транскодування, тобто транскодування із семантичним відтворенням афіксів також відбувається двома способами:

- 1) без зміни наголосу: *alphabetic(al) – алфавітний, accreditation – акредитація, Afro-American Studies – афро-американські студії, business studies – бізнес-студії, Boy Scouts (of America) – Бойскаути Америки, ergonomics – ергономіка, criterion – критерій;*
- 2) зі зміною наголосу: *algebraic(al) – алгебраїчний, andrology – андрологія, arithmetic – арифметика, academy – академія (військове училище), axiology – аксиологія, alternative certification – альтернативна сертифікація, alternative school – альтернативна школа, alternative assessment – альтернативне оцінювання, affiliated student – афілійований студент, geometry – геометрія, equivalency – еквівалентність, examinational – екзаменаторський, epistemology – епістемологія, ethnology – етнологія, ethology – етологія, conference –*

конференція, *laboratory* – лабораторія, *licence* – ліцензія, *model(l)ing* – моделювання, *psychology* – психологія, *registrar* – реєстратор, *restructuring* – реструктуризація, *semestrial*, *semestral* – семестровий, *seminary* – семінарія, *trigonometry* – тригонометрія.

Часто транскодування комбінується з перекладом, наприклад, під час відтворення семантики словосполучень, коли етноспецифічні лексеми потребують коментаря, як-от:

Phi Beta House – будинок «Фі-бета» (1) головна бібліотека університету чи коледжу, 2) гуртожиток місцевого відділення студентського товариства «Фібета-каппа»);

Great Tom – Великий Том (назва дзвона над воротами церкви Хреста (*Christ Church*) в Оксфорді (б'є 101 раз увечері о 21.05, був призначений для скликання всіх студентів увечері до коледжу з міста; 101 – кількість студентів, що жили при коледжі);

century schoolbook – шкільний сентчері (шриффт для шкільних підручників);

Clarendon Nine – (брит.) Кларендонська дев'ятка (дев'ять найстаріших та найпрестижніших приватних середніх шкіл Великобританії: *Eton College*, *Harrow (School)*, *Winchester College*, *Westminster School*, *St. Paul's School*, *Merchant Tailor's (School)*, *Rugby*, *Charterhouse (School)*, *Shrewsbury (School)*);

Chaterhouse (School) – школа Четерхаус (провідна приватна школа (*public school*), одна з дев'яти найпрестижніших, що входять до Кларендонської дев'ятки (*Clarendon Nine*)) [Англо-український словник 2002].

Підсумовуючи, вважаємо доречним процитувати слушне твердження Р. П. Зорівчак: «...доречно транскрибувати передусім ті реалії, які, через важливість денотатів мають шанси увійти з часом у периферійні шари мови сприймача» [Зорівчак 1989, с. 103].

Для перекладу однокомпонентних лексем часто використовується поморфемне калькування, тобто відтворення елементів семема відповідними

елементами цільової мови. Такі лексеми можуть бути не лише етноспецифічними, а й інтернаціональними термінами, і тоді вони не потребують коментарю :

alphabetic(al), abecedarian – азбучний, *bilingualism* – двомовність, *doctoral* – докторський, *researcher* – дослідник, *preprimary, preschool* – дошкільний, *preschooler* – дошкільня, *interdisciplinary* – міжпредметний, *underachiever* – невстигаючий, *re-education* – перевиховання, *re-educate* – перевиховувати, *instructional* – 1) *educative* 2) *educational* – освітній, *educated* – освічений, *trainee* – практикант, *radio lesson* – радіоурок, *self-instruction* – самоосвіта [Англо-український словник 2002].

Калькування використовується для перекладу багатокomпонентних етноспецифічних лексем сфери освіти, що входять до різних лексико-семантичних груп (такі перекладні відповідники у словниках чи іншій довідковій літературі подаються з коментарем). У такий спосіб перекладаються:

1) назви документів про отримання певного рівня освіти:

General Certificate of Secondary Education – (брит.) сертифікат про загальну середню освіту;

second-class degree – (брит.) диплом другого класу (різновид диплома з відзнакою, що видається британськими університетами);

third class degree – (брит.) диплом третього класу (різновид диплома з відзнакою, що видається британськими університетами);

upper second-class degree – (брит.) диплом другого класу нижчого рівня (різновид диплома з відзнакою, що видається британськими університетами);

2) назви законів та інших законодавчих актів про освіту:

Education for All Handicapped Children Act – Закон про освіту для дітей з вадами розвитку;

Elementary and Secondary Education Act – Закон про початкову та середню освіту;

Kentucky Education Reform Act – Закон штату Кентуккі про освітню реформу;
Education for All Handicapped Children Act Amendment – Поправка до Закону про освіту для дітей з вадами розвитку;

3) назви закладів освіти, до складу яких входять елементи, що піддаються перекладу :

Royal Academy of Dramatic Art – Королівська академія драматичного мистецтва;

Royal Academy of Music – Королівська музична академія;

Royal Military College – Королівський військовий коледж;

Royal College of Art – Королівський коледж мистецтв;

London School of Economics – Лондонська школа економіки;

Britannia Royal Naval College – Британський королівський військовоморський коледж;

4) терміни, що позначають типи навчальних закладів, аналог яких відсутній у системі освіти мови перекладу, тобто етноспецифічні:

intermediate school – (амер.) проміжна школа (за схемою: початкова школа – проміжна школа – чотирирічна старша середня школа);

professional school – (амер.) професійна школа (наступний після бакалаврського цикл навчання, наприкінці якого складається іспит з отриманням диплома про спеціалізацію або захищається дисертація із присудженням ступеня магістра; готує юристів, лікарів та вільно практикуючих спеціалістів);

four faculties – «чотири факультети» (богословський, юридичний, медичний факультети і відділення гуманітарних наук);

open plan school – (амер.) школа вільного планування (звич. початкова школа, де поділ на класні приміщення є лише умовним);

two-year institution – (амер.) дворічний навчальний заклад (звичайно коледж нижчого рівня, що надає ступінь молодшого спеціаліста (*associate's degree*));

preparatory school – підготовча школа: 1) (брит.) приватна платна школа (для учнів 7-13 років для підготовки у закритий середній навчальний заклад), 2) (амер.) приватна школа (курси) (готує учнів до коледжу);

5) адміністративні посади:

School Inspectors – (брит.) шкільні інспектори (державні службовці, раніше до їх обов'язків належало інспектування державних і приватних шкіл, тепер ця служба приватизована і є незалежною інспекційною агенцією);

state school superintendent – головний інспектор шкіл штату.

б) назви тестів:

aptitude test – (амер.) тест на здібності (стандартизовані тести, що проводяться для виявлення здібностей до навчання у певній сфері або на професійну придатність);

General Educational Development Test (GED) – (амер.) тест на загальний освітній розвиток (тест на визнання еквівалентності середньої освіти);

Medical College Admission Test – (амер.) тест для вступу у медичний коледж (може бути обов'язковим чи рекомендованим);

Minimum Competency Test (MCT) – (амер.) тест на визначення мінімуму знань (проводиться у школах деяких штатів для перевірки рівня знань випускників);

Preliminary Scholastic Aptitude Test (скор. PSAT) – (амер.) попередній вступний іспит до вищого закладу освіти США;

Scholastic Aptitude Test – тест на академічні здібності (стандартний тест, що проводиться Радою зі вступних іспитів серед абітурієнтів та студентів, призначений для виявлення здібностей до певного напрямку освіти та рівня знань англійської граматики та лексики, проводиться замість вступних іспитів до вищих закладів освіти США);

7) ступені та кваліфікації:

Bachelor of Agricultural Engineering – бакалавр сільськогосподарськогромашинобудування; *Bachelor of Applied Mathematics* –

Bachelor of Applied Mathematics; *Bachelor of Business Administration* – бакалавр управління бізнесом; *Bachelor of Divinity* – бакалавр богослов'я; *Bachelor of Fine Arts* – бакалавр образотворчого мистецтва; *Bachelor of Forestry* – бакалавр лісництва; *Bachelor of Journalism* – бакалавр журналістики; *Bachelor of Law* – бакалавр права; *Bachelor of Library Science* – бакалавр бібліотечної справи; *Bachelor of Literature* – бакалавр літератури; *Bachelor of Pharmacy* – бакалавр фармацевтики; *Doctor of Arts* – доктор гуманітарних наук;

Doctor of Education – доктор освіти (педагогічних наук); *Doctor of Science* – доктор наук; *Doctor of Social Science* – доктор соціальних наук;

general degree – (брит.) загальний ступінь, диплом (отримується з предметів неспеціалізації у деяких університетах Великобританії);

Master of Agricultural Business and Economics – магістр підприємництва та економіки сільського господарства; *Master of Arts* – магістр мистецтв (гуманітарних наук); *Master of Medicine* – магістр медицини; *Master of Pedagogy* – магістр педагогіки; *Master of Public Administration* – магістр державного управління; *Master of Public Health* – магістр охорони здоров'я;

8) назви освітніх асоціацій, організацій, об'єднань, установ тощо:

American Academy of Arts and Letters – Американська академія мистецтв та літератури;

American Association for the Advancement of Science – Американська асоціація сприяння розвитку науки;

American Association for the Advancement of Slavic Studies – Американська асоціація сприяння слов'янознавству;

American Association of University Professors – Американська асоціація університетських професорів;

American Association of University Women – Американська асоціація жінок з університетською освітою;

American Council of Learned Societies – Американська рада наукових товариств;

American Federation of Teachers – Американська федерація вчителів;
American Philological Association – Американська філологічна асоціація;
Assembly of Collegiate Schools of Business – Американська асамблея шкіл бізнесу при коледжах;
Association of Recognised English Language Schools – Асоціація акредитованих шкіл англійської мови;
Business and Technical Educational Council – Рада з технічної та бізнесової освіти;
National Association of Schools of Art – Національна асоціація шкіл мистецтв;
National Interfraternity Conference – Національна конференція студентських братств;
Office for Standards in Education – Агенція з питань освітніх стандартів;
School Examinations and Assessment Council – Рада з питань проведення іспитів та оцінювання у школі;

9) терміни методики викладання:

back-to-basics – «до основ».
basic skills – базові вміння,
compensatory education – компенсуюча освіта,
guided inquiry – кероване дослідження,
reciprocal teaching – взаємне навчання,
team teaching – групове навчання,

10) лексеми-реалії, що віддзеркалюють традиції освітньої системи:

old school tie – (брит.) 1) краватка «старої школи» (краватка випускника приватної школи, який є членом асоціації випускників), 2) зв'язки, що пов'язують випускників такого закладу;
old school – «стара школа» (привілейована приватна школа для своїх випускників);

Clarendon Nine – (брит.) Кларендонська дев'ятка (дев'ять найстаріших та найпрестижніших приватних середніх шкіл Великобританії: *Eton College, Harrow (School), Winchester College, Westminster School, St. Paul's School, Merchant Tailor's (School), Rugby, Charterhouse (School), Shrewsbury (School)*); *new universities* – (брит.) нові університети, університети нового типу (університети, що утворилися після Другої світової війни; є новими не тільки за часом виникнення, а й за структурою);

Ivy League – (амер.) 1) «Ліга плюща», найстаріші та найпрестижніші університети Нової Англії (*Brown University, Columbia University, Cornell University, Dartmouth College, Harvard University, University of Pennsylvania, Princeton University, Yale University*), 2) інтелектуальна еліта [Англо-український словник 2002].

Для відтворення семантики етноспецифічних лексем, що мають часткові аналоги, після перекладного відповідника, утвореного калькуванням використовується наявний частковий аналог: *first class degree* – диплом першого класу, диплом з відзнакою (в англійських університетах).

Переклад термінів-латинізмів, що є складовими терміносистеми, може створювати проблеми для перекладачів, які не глибоко обізнані із системою освіти англomовних країн. Такі терміни перекладаються способом калькування: *senatus academicus* – лат. учена рада, *gaudeamus* – лат. (студентська) гулянка.

У більшості випадків переклад супроводжується коментарем: *summa cum laude* – лат. з найвищою відзнакою (про того, хто закінчив університет чи коледж США), *ad eundem degree* – лат. з тим самим ученим ступенем (збереження вченого ступеня під час переходу з одного університету в інший), *primus* – лат. старший (з учнів з однаковим прізвищем).

Переклад лексем-латинізмів поряд із калькуванням та перекладацьким коментарем може супроводжуватися синонімічним відповідником, як-от: *alumni* – лат. колишня вихованка, колишня студентка, випускниця (коледжу,

університету), *alumnus* – лат. колишній вихованець, колишній студент, випускник (коледжу, університету), *magna cum laude* – лат. «з великою похвалою», з відзнакою (використовується для позначення другого за успішністю випускника коледжу чи університету), *proxime accessit* – лат. шк.похвальна грамота, похвальний лист. Деякі латинізми можуть залишатися у цільовій мові без змін.

Відтворення значення слів іноземної мови за допомогою аналогів називається по-різному: уподібнення, субституція, підстановка, наблизений переклад, уподібнювальний переклад. Аналоги – це лексеми у вихідній та цільовій мовах, що мають значну семантичну подібність. Такі слова виявляються як результат перекладознавчого контрастивно-типологічного дослідження та компонентного аналізу. За такого перекладу термін чи розмовна лексема однієї мови замінюються на термін чи розмовну лексему іншої мови: *form period* – виховна година, *noon recess* – велика перерва, *first degree* – ступінь бакалавра, *tutorial* – консультація, *associate* – молодший спеціаліст, *academic adviser* – науковий керівник аспіранта, *staff meeting* – педагогічна рада, *graduation requirements* – кваліфікаційні вимоги, *midyear* – зимова сесія, *pass-degree* – диплом без відзнаки [Англо-український словник 2002].

Аналіз перекладних відповідників англійської лексики дозволив виявити випадки, коли кільком лексемам-синонімам англійської освітньої лексики відповідає одна лексема-аналог в українській мові:

degree examinations, final examinations, Finals – випускні іспити;

senior research assistant, senior research associate, senior research officer – старший науковий співробітник;

lecturer, don, academic, faculty member, reader, academician – викладач;

administrative board, board of studies, faculty board – рада факультету;

foundation courses, preliminary courses, premajor courses, access courses – підготовчі курси;

research assistant, research associate, junior research assistant – молодший науковий співробітник.

Деякі частково переосмислені освітні лексеми англійської мови також можуть мати перекладні відповідники-аналоги української мови: *cow college* – амер. розм. сільськогосподарський коледж; *Michaelmas term* – осінній триместр; *Lent term* – весняний семестр; *magnet school (magnet)* – спеціалізована школа; *straight A student* – відмінник.

Як правило, такі перекладні відповідники не мають образності. Лексеми-аналоги, що мали б схожі конотаційні семи в обох мовах трапляються вкрай рідко. Незначна частина англійських освітніх лексем із повністю переосмисленою семантикою також має перекладні відповідники-аналоги: *fox, freshman* – першокурсник, *chalkie* – учитель, *dot-and-carry-one* – учитель(ка) математики, *ivied halls* – університети.

Переклад із використанням аналогів значно спрощує розуміння реалій отримувачами інформації, але заміна реалії однієї мови на реалію іншої мови не завжди сприяє адекватному перекладу. Таке відтворення реалій іноземної мови вказує лише на приблизну взаємну відповідність, а приблизний переклад, особливо якщо йдеться про термінологію, є недостатнім.

Реалії освітньої лексики англійської мови часто перекладаються описово. Описовий спосіб дозволяє адекватно відтворити семантику реалії. Хоч перекладний відповідник, утворений у такий спосіб, є громіздким, що суперечить вимозі про стислість терміна, та все ж використання цього способу перекладу є виправданим, адже він дозволяє адекватно розкрити значення терміна, який позначає явище, предмет чи поняття, відсутнє у культурі цільової мови, наприклад:

palatinate purple – ясно-бузковий колір академічних мантій Даремського університету,

teacherage – будинок для вчителя у сільських районах США,

industrial extension – курси підвищення кваліфікації керівників сфери економіки,
lodgings – офіційна квартира голів деяких коледжів Оксфордського університету,

resident tuition – (амер.) пільгова платня за навчання для жителів штату.

Перекладний відповідник, утворений шляхом опису, повинен передавати домінуючі семантичні ознаки семми, наприклад:

baccalaureate – богослужіння у закладі освіти;

sea grant college – коледж з дотацією на морські дослідження;

first – найвища оцінка;

half-timer – учень, звільнений від частини занять у школі;

resident master – викладач, що живе при навчальному закладі;

on-campus housing requirements – вимоги до обов'язкового проживання у студентському містечку.

В окремих випадках описовий перекладний відповідник містить уточнювальні слова, як-от:

go up – вступати до Оксфордського чи Кембриджського університетів («вступати до університету» є домінуючою семмою лексеми «go up», але переклад без уточнення Оксфордського чи Кембриджського не передаватиме адекватно її значення, адже ця лексема використовується лише у сфері Оксбриджу);

tuft – золота китиця на головному уборі титулованого студента (сема «китиця на головному уборі» є домінуючою, а уточнювальними є семи «золота» та «титулований студент»);

lodge – кімната вахтера та ін. технічних працівників біля входу в університет чи коледж (сема «кімната вахтера» та ін. технічних працівників є домінуючою, а сема «розміщення біля входу в університет чи коледж» – уточнювальна);

qualifying examination – фаховий екзамен на підтвердження ступеня магістра чи вище (домінантою є сема «фаховий екзамен», а решта – уточнювальні);

undergraduate school – факультет з базовим чотирирічним курсом навчання (домінантна сема – «факультет з базовим курсом навчання», сема «чотирирічний курс навчання» є уточнювальною, без неї переклад буде неповним).

Деякі власні назви також перекладаються описово: *Senate-house* – будинок ради Кембриджського університету, *John Knox car* – головний убір викладачів та студентів шотландських університетів, *Speech day* – День виголошення промови.

Описовий спосіб застосовується під час перекладу термінів, що позначають назви посад, аналогів яких неможливо знайти в українській системі освіти, а спосіб калькування чи транслітерації є неможливим:

live-in tutor – викладач, що живе у гуртожитку і проводить індивідуальні консультації для студентів;

classical tutor – вчитель класичних мов, що має деякі обов'язки наставника;

modern tutor – вчитель некласичних дисциплін;

house tutor – наставник-вихователь, завідувач учнівського гуртожитку у Ітоні;

taxer – службовець в англійському університеті, котрий визначає розмір квартирної плати студентів;

Public Orator – офіційний представник університету на урочистих церемоніях;

attendance teacher – працівник школи, що відповідає за відвідування та за повернення прогульників до школи.

Окрім назв посад, у такий спосіб перекладаються ще й деякі терміни, які означають суб'єктів освіти, як-от:

captain of the Oppidans – найкращий учень-нестипендіат Ітонського коледжу;

captain of the school – найкращий учень-стипендіат Ітонського коледжу;

fag – молодший учень, що прислуговує старшокласникові.

Girtonian – колишня студентка жіночого коледжу Гертон;

non-gremial – студент, що не живе при Кембриджському університеті;

Oxbridgian, Oxbrigean – випускник Оксфорду чи Кембриджу

(привілейованих навчальних закладів);

Oxfordman – людина, яка здобула освіту в Оксфорді;

Oxonian – колишній студент Оксфордського університету;

praepostor – старший учень, що стежить за дисципліною;

salutatorian – випускник коледжу, що виступає з вітальною промовою на початку навчального року;

sandwich student – студент, що чергує навчання та виробничу практику;

servitor – студент Оксфордського університету як служитель за стипендію;

supplicant – претендент на вчений ступінь в Оксфордському університеті;

taberda – учень королівського коледжу в Оксфорді;

Valedictorian – випускник, якому доручено промовляти прощальне слово на церемонії вручення дипломів.

Різна система іспитів в Україні та англомовних країнах зумовлює використання описового способу під час перекладу тієї екзаменаційної лексики, що не має аналогів в українській терміносистемі:

local examinations – випускні екзамен, що проводяться у середній школі представниками університету;

school – екзамен на здобуття вченого ступеня;

responion – екзамен на отримання ступеня бакалавра в Оксфордському університеті (перший з трьох);

Senate examination – екзамен на одержання ступеня в Кембриджському університеті;

examination for teachers' certificate – екзамен на отримання права викладання;

little go – перший екзамен на ступінь бакалавра гуманітарних наук.

Відтворення семантики частини переосмисленої англійської освітньої лексики також відбувається шляхом використання описового способу, як-от:

bridging training – додаткове професійне навчання;

cow college – невеликий коледж у мальовничій місцевості.

hedge school – дуже бідна початкова школа;

old school tie – зв'язки, що пов'язують випускників привілейованої приватної школи;

rop – дискусійний клуб при Ітонському коледжі;

sandwich training – комбіноване навчання, що поєднує загальноосвітнє та професійне навчання з роботою на виробництві;

town and gown – населення Оксфорда чи Кембриджа з професурою і студентами;

Артефакти-реалії, що не мають аналогів в українській системі освіти також відтворюються за допомогою опису їхніх значень:

buttery-book – книга розрахунків за взяті продукти (у коледжах),

homework notebook – зошит для запису завдань із різних предметів.

leaving-book – книга-подарунок з нагоди закінчення школи,

tardy book – книга реєстрації запізнень в Ітонському коледжі,

Під час перекладу частини етноспецифічної спортивної лексики також використовуємо описовий спосіб:

blue – член університетської спортивної команди;

cupper – гра на кубок між коледжами;

Gut – вигин ріки (під час спортивних змагань в Оксфорді та Кембриджі);

half-blue – член збірної команди з малопопулярних видів спорту (напр. плавання, теніс) (в Оксфорді та Кембриджі);

May-week – тиждень перегонів на човнах;

passing – іспит з плавання (є допуском до занять водними видами спорту у Ітонському коледжі, Великобританія).

togger, torpids – перегони на човнах других команд в Оксфордському університеті; змаганнях у Оксфорді та Кембриджі); команді, 3) нагорода спортсменам за друге місце (за участь у малих спортивних

Описовим способом перекладаються так звані лакуни номінації, тобто явища, коли реалії присутні в обох культурах, але в одній із них вони лексично не позначаються:

floorer – важке екзаменаційне питання чи задача,

percent – виводити оцінку на письмовому екзамені,

audit – відвідувати курс у вищому закладі освіти як вільний слухач,

reentrant – вчитель, що певний проміжок часу не працював у шкільній системі, а потім повернувся,

catechist – вчитель, що веде заняття переважно у формі запитань і відповідей,

matriculability – готовність до складання екзаменів до вищого закладу освіти,

quadrangle – квадратний двір школи, оточений будинками,

transferable skills – навички і знання, що можуть бути використані у різних професійних сферах,

textbook learning – навчання з використанням лише підручника,

educational wastage – негативні сторони освіти (виховання),

educationese – незрозуміла мова педагогічної науки [Англо-український словник 2002].

У словнику відсутні скорочення *Ph.D. (Doctor of Philosophy)* – доктор філософії, *BS (Bachelor of Science)* – бакалавр природничих наук, *BA (Bachelor of Arts)* – бакалавр гуманітарних наук, *BEd (Bachelor of Education)* – бакалавр освіти, *MD (Doctor of Medicine)* – доктор медичних наук, *JD (Juris Doctor)* – доктор юридичних наук, хоча повні варіанти деяких із них і суміжних є:

senior doctorate – ступінь доктора наук (ступінь, вищий за *PhD*; близький до звання «доктор наук» в Україні).

Зауважимо, що в українській мові таким скороченням відповідають лише повні еквіваленти.

Таким чином, причинами лексичних проблем є розбіжності в картині світу англійської та української мов, особливості багатозначності англійських і українських слів, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, особливості словотвору й термінотворення в англійській та українській мовах.

При перекладі використовуються різні види транскодування: транскрибція (*alma mater* – альма матер, *class* – клас, *college* – коледж), транслітерація (*marker* – маркер, *test* – тест, *campus* – кампус, *aspect* – аспект, *seminar* – семінар), комбінація транскрибування та транслітерування: без зміни наголосу у перекладних відповідниках цільової мови (*diploma* – диплом, *director* – директор), зі зміною наголосу у перекладних відповідниках цільової мови (*alphabet* – алфавіт, *academy* – академія). Адаптивне транскодування, тобто транскодування із семантичним відтворенням афіксів також відбувається двома способами: без зміни наголосу: *alphabetic(al)* – алфавітний, *accreditation* – акредитація; зі зміною наголосу: *algebraic(al)* – алгебраїчний, *alternative certification* – альтернативна сертифікація.

Етноспецифічні лексеми передаються способом транскодуваної реномінації, тобто транскодуються і додається описовий переклад (*James School* – Джеймс-скул (будівля, в якій розташоване гуманітарне відділення Ітонського

коледжу, Великобританія), *West Point* – *Вест Пойнт* (розмовна назва Військової академії сухопутних військ (*Military Academy, US*)).

Калькування використовується для перекладу багатокомпонентних етноспецифічних лексем сфери освіти: назви документів про отримання певного рівня освіти (*General Certificate of Secondary Education* – (брит.) *сертифікат про загальну середню освіту*); назв законів та інших законодавчих актів про освіту (*Education for All Handicapped Children Act* – *Закон про освіту для дітей з вадами розвитку*); назви закладів освіти (*Royal Academy of Dramatic Art* – *Королівська академія драматичного мистецтва*); терміни, що позначають типи навчальних закладів (*intermediate school* – (амер.) *проміжна школа* (за схемою: *початкова школа – проміжна школа – чотирирічна старша середня школа*)); адміністративні посади (*state school superintendent* – *головний інспектор шкіл штату*); назви тестів (*General Educational Development Test (GED)* – (амер.) *тест на загальний освітній розвиток*), ступені та кваліфікації (*Bachelor of Library Science* – *бакалавр бібліотечної справи*); назви освітніх асоціацій, організацій, об'єднань, установ (*American Academy of Arts and Letters* – *Американська академія мистецтв та літератури*); терміни методики викладання (*team teaching* – *групове навчання*).

Терміни-латинізми перекладаються способом калькування (*senatus academicus* – *лат. учена рада*), способом комбінованої реномінації (*summa cum laude* – *лат. з найвищою відзнакою* (про того, хто закінчив університет чи коледж США), способом синонічної заміни (*proxime accessit* – *лат. шк. похвальна грамота, похвальний лист*).

При перекладі термінів також використовуються аналоги (*form period* – *виховна година*, *noon recess* – *велика перерва*), результатом є приблизна взаємна відповідність. Реалії освітньої лексики англійської мови (терміни і розмовна лексика) часто перекладаються описово (*Valedictorian* – *випускник, якому доручено промовляти прощальне слово на церемонії вручення дипломів*, *teacherage* – *будинок для вчителя у сільських районах США*, *industrial extension* –

курси підвищення кваліфікації керівників сфери економіки, half-blue – член збірної команди з малопопулярних видів спорту (напр. плавання, теніс) (в Оксфорді та Кембриджі), floorer – важке екзаменаційне питання чи задача). Скорочення передаються на українську мову повними еквівалентами (SCAA – School Curriculum and Assessment Authority – Орган з навчальних програм та атестації, RMA – Royal Military College брит. Королівський військовий коледж).

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє дійти висновків що системи освіти Великобританії та США мають багато спільного в етапах та рівнях навчання, основна різниця полягає в тривалості навчання, різних спеціалізаціях та номінаціях учбових закладів. Система освіти є галуззю багатогранною та неоднорідною, яка включає численні поняття, і відображається у мові наявністю величезної кількості лексики, яка до неї належить. Концепцію поля представлена у роботі для систематизації обширного матеріалу дослідження. Лексико-семантичне поле розглядається як сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту, тобто належать до сфери освіти. Семантичне поле інтуїтивно зрозуміло носіям мови і є для них психологічною реальністю, є автономним і може бути виділене як самостійна підсистема мови, одиниці якої пов'язані тими чи іншими системними семантичними відносинами.

У межах лексико-семантичного поля *Education* можна виділити такі групи: терміни (терміни власне терміносистеми освіти, суміжні терміни) і колоквіалізми (розмовну шкільну лексику: студентську лексику, професійну розмовну лексику викладачів і вчителів).

Результати дослідження освітньої термінології англійської мови вказують на те, що не всі складові терміносистеми освіти англійської мови відповідають усім вимогам до терміна (порушена вимоги однозначності, стислості, відсутності синонімів у межах терміносистеми).

Складовими досліджуваного лексико-семантичного поля *Education* в англійській мові є одиничні поняття (власні назви, лексеми на позначення навчальних закладів, студентських об'єднань, освітніх організацій та асоціацій, назви стипендій, грантів, семестрів, документів, законодавчих актів, іспитів) та загальні поняття – терміни та розмовні лексеми (на позначення закладів освіти,

учасників навчально-виховного процесу, навчальних дисциплін, оцінювання та контролю знань, організації навчального процесу, документів про здобуття рівня освіти, кваліфікації та вченого звання).

Наявність термінів і розмовних лексем суміжних галузей є характерною рисою лексико-семантичного поля **Education**. Більшість термінів, запозичених із терміносистем психології, філософії та теорії пізнання, бібліотечної справи, інформаційних технологій, належить до спільного термінологічного фонду.

Основними мікрополями є : у британському варіанті англійської мови – *primary education, secondary education, further education, higher education*; в американському – **elementary education, secondary education, post-secondary education**. Понятійні поля **Education** Великобританії і США містять аналогічні лексико-семантичні мікрополя, які мають розбіжності у складі лексико-семантичних груп. Семантичні складові, що є універсальними для американського та британського варіанту англійської мови такі : *educational establishments* – *заклади освіти*; *pupils, students, teaching staff (амер. – faculty)* – *учасники навчально-виховного процесу*; *disciplines, subjects* – *навчальні дисципліни*; *evaluation and assessment system* – *оцінювання та контроль знань*; *organization of the process of education* – *організація навчального процесу*; *credentials* – *документи про здобуття рівня освіти*; *degrees and qualifications* – *кваліфікації та вчені звання*. Важливим є не тільки різниця між складовими мікрополів системи **Education**, репрезентованими американським та британським варіантом англійської мови, а й різниця складників в одному з варіантів, спричинена специфікою навчальних закладів.

Для створення адекватного перекладу потрібно обрати відповідну стратегію серед численної кількості, а саме: стратегія очуження та стратегія одомашнення; стратегія жанрово-стильової приналежності тексту, стратегія визначення домінантної насиченості, стратегія можливого прогнозування, стратегія спроб та помилок, стратегія компресії/декомпресії, стратегія

компенсуючих модифікацій, стратегія передачі світосприйняття, стратегія дослівного перекладу; стратегія максимального відтворення змісту оригіналу, стратегія домінування значення цілого на значенням окремих частин. Важливими елементами перекладацької стратегії є способи, методи та прийоми перекладу. Правила перекладу, носять рекомендаційний характер і вибір засобів перекладу завжди залишається за перекладачем. Вибір стратегії перекладу лексики та фразеології системи освіти Великобританії та США українською мовою залежить від багатьох факторів, а саме: специфіки лексичних та фразеологічних одиниць, типу тексту оригіналу, його прагматичних та жанрово-стилістичних особливостей, цільової аудиторії і мети тексту перекладу.

Причинами лексичних проблем є розбіжності в картині світу англійської та української мов, особливості багатозначності англійських і українських слів, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, особливості словотвору й термінотворення в англійській та українській мовах. При перекладі використовуються різні види транскодування: транскрибція (*alma mater* – *альма матер*, *class* – *клас*, *college* – *коледж*), транслітерація (*marker* – *маркер*, *test* – *тест*, *campus* – *кампус*, *aspect* – *аспект*, *seminar* – *семінар*), комбінація транскрибування та транслітерування: без зміни наголосу у перекладних відповідниках цільової мови (*diploma* – *диплом*, *director* – *директор*), зі зміною наголосу у перекладних відповідниках цільової мови (*alphabet* – *алфавіт*, *academy* – *академія*). Адаптивне транскодування, тобто транскодування із семантичним відтворенням афіксів також відбувається двома способами: без зміни наголосу: *alphabetic(al)* – *алфавітний*, *accreditation* – *акредитація*; зі зміною наголосу: *algebraic(al)* – *алгебраїчний*, *alternative certification* – *альтернативна сертифікація*.

Етноспецифічні лексеми передаються способом транскодованої реномінації, тобто транскодуються і додається описовий переклад (*James School* – *Джеймс-скул (будівля, в якій розташоване гуманітарне відділення Ітонського*

коледжу, Великобританія), *West Point* – *Вест Пойнт* (розмовна назва Військової академії сухопутних військ (*Military Academy, US*)).

Калькування використовується для перекладу багатокомпонентних етноспецифічних лексем сфери освіти: назви документів про отримання певного рівня освіти (*General Certificate of Secondary Education* – (брит.) *сертифікат про загальну середню освіту*); назв законів та інших законодавчих актів про освіту (*Education for All Handicapped Children Act* – *Закон про освіту для дітей з вадами розвитку*); назви закладів освіти (*Royal Academy of Dramatic Art* – *Королівська академія драматичного мистецтва*); терміни, що позначають типи навчальних закладів (*intermediate school* – (амер.) *проміжна школа* (за схемою: *початкова школа – проміжна школа – чотирирічна старша середня школа*)); адміністративні посади (*state school superintendent* – *головний інспектор шкіл штату*); назви тестів (*General Educational Development Test (GED)* – (амер.) *тест на загальний освітній розвиток*), ступені та кваліфікації (*Bachelor of Library Science* – *бакалавр бібліотечної справи*); назви освітніх асоціацій, організацій, об'єднань, установ (*American Academy of Arts and Letters* – *Американська академія мистецтв та літератури*); терміни методики викладання (*team teaching* – *групове навчання*).

Терміни-латинізми перекладаються способом калькування (*senatus academicus* – *лат. учена рада*), способом комбінованої реномінації (*summa cum laude* – *лат. з найвищою відзнакою* (про того, хто закінчив університет чи коледж США), способом синонічної заміни (*proxime accessit* – *лат. шк. похвальна грамота, похвальний лист*).

При перекладі термінів також використовуються аналоги (*form period* – *виховна година*, *noon recess* – *велика перерва*), результатом є приблизна взаємна відповідність. Реалії освітньої лексики англійської мови (терміни і розмовна лексика) часто перекладаються описово (*Valedictorian* – *випускник, якому доручено промовляти прощальне слово на церемонії вручення дипломів*, *teacherage* – *будинок для вчителя у сільських районах США*, *industrial extension* –

курси підвищення кваліфікації керівників сфери економіки, half-blue – член збірної команди з малопопулярних видів спорту (напр. плавання, теніс) (в Оксфорді та Кембриджі), floorer – важке екзаменаційне питання чи задача). Скорочення передаються на українську мову повними еквівалентами (SCAA – School Curriculum and Assessment Authority – Орган з навчальних програм та атестації, RMA – Royal Military College брит.Королівський військовий коледж).

Перспективами дослідження можна вважати розширення матеріалу дослідження та перевірка та екстраполяція виявлених характеристик на більш широкому матеріалі, аналіз перекладу лексики та фразеології системи освіти у текстах різних жанрів з англійської мови українською і навпаки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз Т. О. Семантичні інновації, структурні моделі та функції педагогічної лексики : автореф. Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1996. 25 с.
2. Белова А. Д. Лексична семантика і міжкультурні стереотипи. Київ : КЛУ, 2002. 154 с.
3. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский. Москва : УРАО, 2000. 208 с.
4. Британская и американская системы образования: higher standards and degrees. URL : <https://lingvister.ru/blog/britanskaya-i-amerikanskaya-sistemy-obrazovaniya-higher-standards-and-degrees> (дата звернення: 17.04.2021).
5. Вайсгербер Й. Л. Языковая картина мира и формирование духа. Москва : Международные отношения, 1993. 230 с.
6. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов : посібник. Вінниця: Нова книга, 2008. 246 с.
7. Вергун Л. І. Відтворення семантики нових термінів терміносистеми «освіта» англійської мови засобами української мови. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Мовознавство. Тернопіль, 2002. № 2 (8). С. 41-46.
8. Вергун Л. І. Переклад англійської освітньої лексики. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Іноземна філологія*. Київ, 2000. Вип. 30. С. 53-55.
9. Вергун Л. І. Скорочення в англійській терміносистемі «освіта» та їх переклад українською мовою. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2002. №7. С. 80-84.

10. Влахов С. Непереваемое в переводе. Москва : Высш. школа, 1986. 416 с.
11. Володина М. Н. Термин как средство специальной информации. Москва : Изд-во МГУ, 1996. 76 с.
12. Гак В. Г. Языковые преобразования. Москва : Школа: Языки русской культуры, 1998. 768 с.
13. Гольдберг В. Б. Контрастивный анализ лексико-семантических групп (на материале английского, русского и немецкого языков): учебное пособие. Тамбов : ТГПИ, 2002. 154 с.
14. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Вид. дім «КМ Academia», 2000. 218 с.
15. Деменчук О. В. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Contrastive lexicology of the english and ukrainian languages: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Рівне: Перспектива, 2005. 166 с.
16. Дубинчук О. С. Про впорядкування педагогічної термінології. *Педагогіка і психологія: Вісник АПН України*. Київ, 1994. №3. С. 38-43.
17. Жлуктенко Ю.О. Основи контрастивного аналізу мов. *Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов* / За ред. Ю. О. Жлуктенка. Київ : Наук. думка, 1981. С. 5-16.
18. Журавлєва Т.А. Конспект лекцій по курсу «Основные проблемы теории и практики перевода». Донецк : ДНУ, 1998. 87 с.
19. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови Запоріжжя: Запорізький державний університет, 1998. 430 с.
20. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
21. Иванов В. О. Английская безэквивалентная лексика и ее перевод на русский язык. Львов : ЛГУ, 1995. 95 с.
22. Казакова Т. А. Практические основы перевода. Санкт-Петербург : Союз, 2000. 320 с.

23. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов. Москва : Наука, 1997. 167 с.
24. Кантор И. М. Педагогическая лексикография и лексикология. Москва : Просвещение, 1998. 200 с.
25. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури на українську мову: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2002. 564 с.
26. Квитко И. С. Термин в научном документе. Львов: Вища школа, 1976. 128 с.
27. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения. Київ : УМКВО, 2001. 104 с.
28. Кобрин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах. Москва : Высш. школа, 1987. 104 с.
29. Комарова З. И. Семантическая структура слова и её лексикографическое описание. Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1991. 156 с.
30. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва : Высш. шк., 1990. 223 с.
31. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. Москва : Международ. отношения, 1980. 166 с.
32. Комлев Н. Г. Про культурні компоненти лексичного значення. *Вісник Моск. ун-ту*. Сер. 10, Філологія, 1996. № 5. С. 43-50.
33. Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів. Київ : МАУП-МКА, 1997. 208с.
34. Кочерган М. П. Зіставна лексична семантика: проблеми і методи дослідження. *Мовознавство*. Київ, 1996. № 2-3. С. 3-12.
35. Кузнецов А. М. От компонентного анализа к компонентному синтезу. Москва : Наука, 1986. 125 с.

36. Кузнецов А. М. Проблемы компонентного анализа в лексике. Москва : Наука, 1980. 169 с.
37. Лазарович О. Н. Теоретические проблемы описания фрагментов языковой картины мира: дис. ... канд. филол. Наук : 10.02.19. Ивано-Франковск, 1995 200 с.
38. Латышев Л. К. Перевод : теория, практика и методика преподавания. Москва : Просвещение, 1988. 160 с.
39. Левицький В. В. Апроксимативні методи вивчення лексичного складу. Чернівці : Рута. 2000. 136 с.
40. Левицький В. В. Зіставне вивчення лексичної і граматичної семантики. *Іноземна філологія*. Чернівці, 1998. № 66. С. 3-6.
41. Лейчик В. Н. Основные проблемы терминоведения. *Терминология и перевод в политическом, экономическом и культурном сотрудничестве* : тезисы докладов Международного круглого стола. Омск, 1991. С.27-29.
42. Медникова Э. М. Сопоставление как основа перевода. Анализ и синтез. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1985. 115 с.
43. Ментруп В. К проблеме лексикографического описания общенародного языка и профессиональных языков. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XIV. Москва : Прогресс, 1993. С. 301-333.
44. Мірам Г. Е. Основи перекладу: курс лекцій: навч. посіб. Київ : Ельга, НікаЦентр, 2003. 240 с.
45. Мороз А. А. Реалія як об'єкт лінгвістичного дослідження. Бердянськ : БЛУ, 1999. 104 с.
46. Найда Ю. А. Процедуры анализа компонентной структуры референциального значения. *Новое в зарубежной лингвистике: Проблемы и методы лексикографии*. Вып. 14. Москва : Прогресс, 1983. С. 61-74.
47. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва : Наука, 2003. 320 с.

48. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения. Москва : Высш. школа, 1988. 165 с.
49. Порівняльна лексикологія: Конспект лекцій та дидакт. матеріал для студ. лінгв. спец. / уклад.: Г. В. Лещенко; Черкас. інж.-технол. ін-т. Черкаси, 2000. 84 с.
50. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи / Под ред. З. Д. Поповой. Воронеж: Изд-во ВГУ, 1995. 171 с.
51. Суперанская А. В. Терминология : Вопросы теории. Москва : Наука, 1989. 246 с.
52. Сухорольска С. М. Методи лінгвістичних досліджень: навчальний посібник для студентів, аспірантів і науковців. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. 342 с.
53. Теория перевода и сопоставительный анализ языков / Под ред. Э.М. Медниковой. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1985. 144 с.
54. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для ин-тов и фак-тов иностр. языков. Учеб пособие. 5-е изд. Москва : ООО «Филология три», 2002. 416 с.
55. Циткина, Ф.А. К вопросу о семантических расхождениях в терминологии *Термины в научной и учебной литературе*: Межвузовский сборник. Горький, 1988. С. 105-112.
56. Чем отличаются системы образования США и Великобритании? URL : <https://www.inter-study.ru/news/chem-otlichayutsya-sistemy-obrazovaniya-ssha-i-velikobritanii/> (дата звернення: 17.04.2021).
57. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика. Москв : Воениздат, 1973. 280с.
58. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. Москва : Наука, 1988. 215 с.
59. Шелов С. Д. Определение терминов и понятийная структура терминологии. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1998. 236 с.
60. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике. Москва : Наука, 1984. 254 с.

61. A Practical Guide to Lexicography / Ed. by Piet van Sterkenburg. Leiden: Institute for Dutch Lexicology, 2003. 460 p.
62. A Spectrum of Lexicography / Ed. by R. F. Ilson. London : University College, 1987. 158 p.
63. Aarts F. The Contrastive Analysis Debate: Problems and Solutions. *Studia Anglica Posnaniensia*. Poznan. 1982. Vol. 14. P. 47-68.
64. Anderson T. Reading, Then Writing. From Source to Essay. New York : McGraw-Hill, 1992. 523 p.
65. Bailey S. Academic Writing. A Handbook for International Students. London, New York : Routledge, 2006. 260 p.
66. Bowker L. Specialized Lexicography and Specialized Dictionaries. A Practical Guide to Lexicography / Ed. by Piet van Sterkenburg. Leiden: Institute for Dutch Lexicology, 2003. 164 p.
67. Fawcett P. Translation and Language: Linguistic Theories Explained. Manchester : St. Jerom Press, 1997. 168 p.
68. Gibbs R. W. Process and products in making sense of tropes. *Metaphor and Thought*. Cambridge, 1993. P. 252-276.
69. Hannay M. Types of Bilingual Dictionaries : A Practical Guide to Lexicography / Ed. by Piet van Sterkenburg. Leiden: Institute for Dutch Lexicology, 2003. P145-153.
70. Jackson H. Lexicography: An Introduction. London: Routledge, 2002. 262 p.
71. Jakobson R. On Linguistic Methods of Translation. *Theories of Translation: an Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / Ed. by R, Schulte, J. Biguenet. Chicago, London: The University of Chicago Press, 1992. P. 144-151.
72. Janicki K. On the Tenability of the Notion «Pragmatic Equivalence» in Contrastive Analysis. *Papers and Studies in Contrastive Linguistics*. Poznan, 1995. Vol. 20. P. 19-25.
73. Kempson R. M. Semantic Theory. Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 977 p.

74. Korunets I. V. Contrastive Typology of the English and Ukrainian Languages. Kyiv: Lybid Publ., 1995. 238 p.
75. Lado R. Linguistics Across Cultures. Applied Linguistics for Language Teachers. Michigan : The University of Michigan Press, 1990. 141 p.
76. Lexicology, Semantics and Lexicography / Ed. by J. Coleman, C.J. Kay. Leicester, Glasgo, 2000. 257 p.
77. MacLaury, R.E. Lexical Semantics. *Handbook of Pragmatics* / Ed. by J. Verschueren. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publ. Company, 1996. P 4- 13.
78. Manual of Specialized Lexicography (The preparations of specialized dictionaries) / Ed. by H. Bergenholtz and S. Tarp. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publ. Comp., 1995. 256 p.
79. Munday J. Introducing Translation Studies. Theories and applications. London : Routledge Taylor &. Francis Group, 2001. 221 p.
80. Newmark P. A Textbook of Translation. Edinburgh : Prentice Hall, 2003. 292 p.
81. Nida E. A. Analysis of Meaning and Dictionary Making. *Language Structure and Translation*. Stanford: Stanford University Press, 1982. P. 4-23.
82. Nida E .A. Linguistic and Semantic Structure. *Language Structure and Translation*. Stanford: Stanford University Press, 1982. P. 47-70.
83. Raad B. L. Modern Trends in Scientific Terminology: Morphology and Metaphor. *American Speech*. 1989. Vol. 64, № 2. P. 128-136.
84. Ringbom H. Contrastive Analysis. Encyclopedia of Linguistics / Ed. by R. E. Asher, J. M. Y. Simpson. Oxford : Perganon Press, 1994. 742 p.
85. Sager J. C. A Practical Course in Terminology Processing. 2nd edition. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publ. Company, 1997. 252 p.
86. Schopenhauer A. On Language and Words. *Theories of Translation: an Anthology of Essays from Dryden to Derrida* / Ed. R. Schulte, J. Biguenet. Chicago, London : The University of Chicago Press, 1992. P. 32-35.

87. Trier Jost. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Heidelberg :Winter, 1931. 206 с.
88. Widdowson H.G. Linguistics. Oxford: Oxford University Press, 1996. 134 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

89. Англо-русский учебно-педагогический словарь / Сост. Н. В. Фёдорова, В. П. Лапчинская. Москва : Международные отношения, 1998. 160 с.
90. Англо-український словник освітньої лексики / Уклад. Л. Вергун. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 184 с.
91. Арапова Н. С. Профессионализмы. Большой энциклопедический словарь «Языкознание» / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е (репринтное) изд. «Лингвистического энциклопедического словаря», Москва : Большая российская энциклопедия, 1998. 403 с.
92. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва : Большая российская энциклопедия, 2002. 576 с.
93. Балла М. І. Англо-український словник. Київ : Освіта, 1996. Т.1. 712 с.
94. Балла М. І. Англо-український словник. Київ : Освіта, 1996. Т.2. 752 с.
95. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Гол. ред. С. Головка. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
96. Грішин Е. О. Термінологічний словник з педагогіки. Тернопіль : ТНУ, 1995. 179 с.
97. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва : Наука, 2003. 320 с.

98. Подвезько М. Л. Англо-український словник. Київ : Рад. школа, 1998. 792 с.
99. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / Уклад. С. У. Гончаренко та ін. / За ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.
100. Энциклопедия Кругосвет. URL : https://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/.html (дата звернення: 27.05.2021).
101. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge : University Press, 2000. 480 p.
102. Dictionary of Education / Ed. by C. V. Good. New York : Ind. McGraw-Hill book company, 2004. 895 p.
103. Freshman, Sophomore, Junior, Senior. URL : <https://www.voanews.com/student-union/freshman-sophomore-junior-senior> (дата звернення: 27.05.2021).
104. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Ed. by J. Crowther. 5th edition, Oxford University Press, 1995. 1428 p.

SUMMARY

The thesis deals with the vocabulary of British and American education system, the peculiarities of translation into Ukrainian. Modern linguistics pays a lot of attention to the study of terms in terminological systems that reflect different socially significant conceptspheres. Terminological system of education or educational vocabulary, along with the terminological systems of law, public administration and others, belongs to such important fields. In addition, educational vocabulary is developing differently in different cultures and it contributes to the necessity of our research as it is of particular interest to translators.

Educational vocabulary of Ukrainian and English languages consists of: 1) terms (general and specific); 2) nomenclature; 3) colloquialisms: pupil's vocabulary, student's vocabulary, professional teachers' vocabulary. Lexical-semantic groups of semantic field "Education" are the following: 1) individual in the process of training; 2) learning subject; 3) educational institution; 4) type, form, process and means of training; 5) assessment, result and graduation documents.

Insufficient uniformity and not always accurate interpretation of some terms of Ukrainian educational terminology complicate the inventory of the constituents of lexical-semantic field "Education" in the Ukrainian language. Compared to Ukrainian, English language educational vocabulary (in both British and American cultures) is more stable, due to the chronological differences in the formation of these branches of public life.

Differences in the components of the lexical-semantic field "Education" in the Ukrainian and English languages can be represented in the following scheme: *початкова освіта – primary education – elementary education, середня освіта – secondary education, vocational training- професійно-технічна освіта and further education, вища освіта – higher education, tertiary education*. Synchronous translational contrastive comparison of lexical-semantic field "Education" in Ukrainian and English makes it possible to distinguish several types of lexical correlates. The first group includes equivalents with a similar phonographic design, as well as the same etymology (mostly borrowed from Latin or Greek). The first group of this type is not numerous (names of subjects and studies).

The second group includes mainly polysemantic lexemes with an identical set of certain lexical-semantic variants. Lexeme "school" has more semantic components than its equivalent in Ukrainian (the following coincide: school - institution for educating children, an educational institution that provides general education and upbringing of the younger generation; building used by such an institution, the premises in which such an institution is located; all the pupils or all the pupils and teachers in a school, a team of students of an educational institution; students and teachers of such an institution). The examples of the second group are as follows: report card (a written statement about a pupil's work and behavior), names of subjects, examination marks, marks for the pupil's term work, teacher's comment on pupil's general progress, etc.

The third type consists of lexemes which do not have an equivalent for the following reasons: a) the absence of a referent in the target language (e.g. Eleven plus (an examination taken at the age of eleven, to decide which type of secondary school a child should go to), Ivy League (a group of traditional universities in the eastern USA with a reputation for high academic standards and a high social status) - American Ivy League, the oldest and most prestigious universities in New England (Brown University, Columbia University, Cornell University, Dartmouth College, Harvard University, University of Pennsylvania, Princeton University, Yale University); b) no concise verbal design to indicate an existing referent (e.g. reentrant - (American) a teacher who did not work in the school system for a certain period of time and then returned to school).

Differences in the conceptual structure of the education systems of the United Kingdom, the United States of America and Ukraine, and, accordingly, between the educational vocabulary of the Ukrainian and English languages create multiple problems. This fact necessitates finding accurate translation equivalents to overcome barriers in interlingual communication. The results of our research show that the main methods and techniques of translating Ukrainian educational vocabulary into English are the following: transcoding (seminar - семінар); transcoding and variant equivalent (dissertation, treatise, thesis – dissertation – дисертація-трактат); loan- translation (самовчитель- self-teacher); use of regular equivalents (post-graduate student - аспірант).

The research also analyses educational neologisms as a socio-linguistic and translation issue and outlines the further potential of the problem under consideration. It was found out that the emergence of neologisms in education is caused by various factors: the development of scientific and methodological conceptions, education reform, changes in curricula, emergence of new courses, innovations in education funding, development of technical teaching aids, changes in politics, the degree of openness of society, its multinationality and internationalization, etc.

Key-words: *educational vocabulary, lexical-semantic field “Education”, lexical-semantic group, cultural features, transcoding, regular equivalent, accurate translation, loan translation.*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Ємельяненко Євгенія Олегівна, студентка 2 курсу, заочної форми навчання, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма переклад (англійський), адреса електронної пошти yemelianenko 23@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «ЛЕКСИКА ТА ФРАЗЕОЛОГІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА США, ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ Ємельяненко Є. О.